

HALJALA VALLA TERVISEPROFIIL JA TEGEVUSKAVA 2010-2012

HALJALA 2010

Sisukord

1	Sissejuhatus	3
2	Hetkeolukord	4
2.1	Üldandmed.....	4
2.2	Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused	10
2.2.1	Tööturu situatsioon.....	10
2.2.2	Toimetulek	12
2.2.3	Kaasatus kogukonna tegevustesse.....	15
2.3	Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng	17
2.4	Tervislik elu- õpi- ja töökeskkond.....	19
2.4.1	Huvitegevus ja sport.....	19
2.4.2	Transport ja teedevõrk.....	20
2.4.3	Keskkonna mõjurid	21
2.4.4	Kuriteod ja õnnetused.....	22
2.5	Tervislik eluviis	24
2.6	Terviseteenused	24
3	Terviseprofiilist tulenevad probleemid tegevuse eesmärgid ja tegevuskava	26
3.1	Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused	26
3.2	Laste tervislik ja turvaline areng	27
3.3	Tervist toetav keskkond.....	28
3.4	Tervislikud eluviisid	29
3.5	Tervishoiuteenuste pakkumise jätkusuutlikkus	30
4	Kokkuvõte	32
5	Lühendid.....	34
6	Kasutatud kirjandus ja muud allikad	37

1 Sissejuhatus

Riigil ja omavalitsusel on poliitiliste otsustega võimalik kaasa aidata sellise elukeskkonna loomisele, mis lubab inimestel teha tervisehoidlikke valikuid. Käesoleva terviseprofiili eesmärk on sõnastada valla strateegilised arengusuunad ja arengueesmärkideni jõudmise viisid, et tagada Haljala valla tervislik ja jätkusuutlik areng, mis viib elukvaliteedi tõusule. Terviseprofiili vastuvõtmisega kohustub Haljala vald rakendama arendustegevuses ja otsuste langetamisel säästva arengu ja tervislikkuse põhimõtteid.

Tervist mõjutavad individuaalsed, ealised, soolised ja pärilikud tegurid, mida ei ole võimalik muuta. Küll aga suur hulk tegureid, mille mõju tervisele sõltub nii riigis kui ka omavalitsuses tehtavatest otsustest ja seeläbi kujundatavast elukeskkonnast. Tervist mõjutavad kõigis eluvaldkondades tehtavad otsused ja ellu viidavad tegevused, nõuab paremate tervisetulemite saavutamine erinevate eluvaldkondade esindajate vahel koostööd ning kogukonna kaasamist. Kohalik omavalitsus omab vastutust kujundada elukeskkond selliseks, mis võimaldab teha inimestel tervislikke valikuid.

Eesti Rahvastiku tervise arengukavas, mis koostati 2008. aastal, püstitatakse strateegilisi eesmärke rahvastiku tervise hoidmiseks ja jätkuvaks parandamiseks. Vabariigi Valitsuse prioriteetide seas on olulisel kohal rahvastiku iibe positiivseks muutmine, eeldatava ja tervena elatud eluea pikenemine. Antud eesmärkide saavutamiseks on Rahvastiku tervise arengukavas toodud ära soovituslikud eesmärgid ja tegevused kohalikele omavalitsustele. Need suunad on aluseks ka kõigile käesolevas terviseprofiilis välja toodud eesmärkidele ja tegevustele.

Valla terviseprofiili prioriteetide aluseks on meie ühised väärtused, nagu inimestevaheline solidaarsus, võrdsed võimalused ja õiglus, juurdepääs kvaliteetsetele tervishoiuteenustele ja kodanikuühiskonna võimestumine.

Eraldi on terviseprofiilis välja toodud viis temaatilist valdkonda, mis kajastavad sotsiaalse sidususe ja võrdsete võimaluste suurendamist, lastele tervisliku ja turvalise arengu tagamist, tervist toetava keskkonna kujundamist, tervislike eluviiside soodustamist ning tervishoiuteenuste pakkumise jätkusuutlikkuse kindlustamist. Nende temaatiliste valdkondade kaupa on esitatud ka valla terviseprofiili üldesmärgi täitmiseks seatud prioriteetidid, alaeesmärgid ning võimalikud lahendusteed.

Haljala Vallavolikogu 17.veebruari 2010 otsusega nr 34 algatati valla terviseprofiili koostamine. Otsusega kinnitati terviseprofiili koostamise juhtideks majandusspetsialist Marko Teiva ja sotsiaaltöötaja Urve Vogt'i, juhtrühmaks määrati vallavolikogu sotsiaalkomisjon. Juhtrühm koostas terviseprofiili õigeaegseks valmimiseks ajakava ja määras iga valdkonna andmete kogumise eest vastutava liikme.

Kuna käesoleva terviseprofiili koostamisel ei jõutud viia läbi vallarahva tervisekäitumise ja subjektiivsete hinnangute kogumiseks detailsemaid küsitlusi ja uuringuid siis on antud terviseprofiili eesmärgiks anda esialgne ülevaade vallarahva tervise hetkeolukorrast ja tervisemõjuritest ning kavandada terviseedenduse arendamiseks järgmisi samme. Läbiviidavate küsitluste ja uuringute tulemuste põhjal saab terviseprofiili pidevalt täiendada.

2 Hetkeolukord

Valla tervisetegurite hetkeseisundit on hinnatud Tervise Arengu Instituudi poolt koostatud Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamise juhendmaterjalis vajalikuks peetud indikaatorite abil.

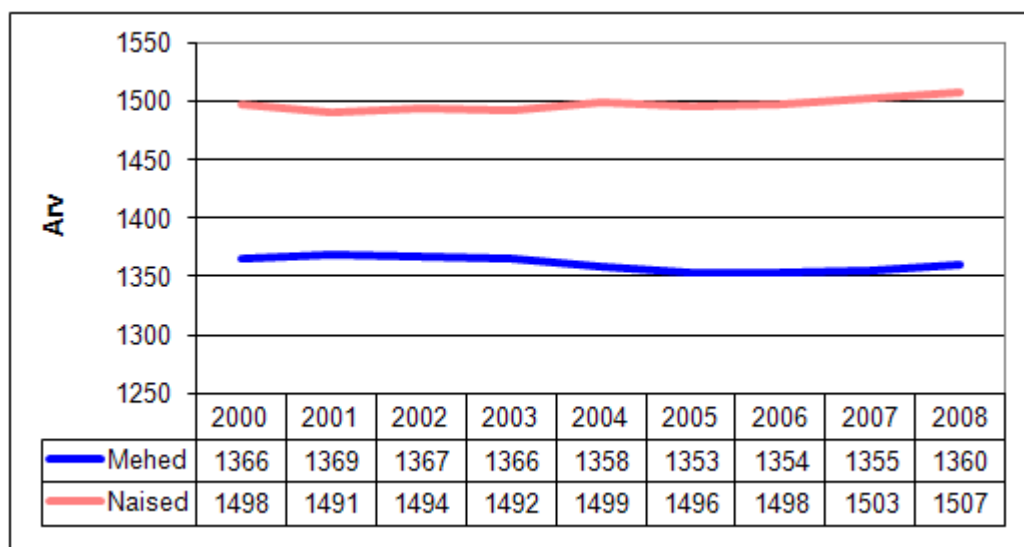
2.1 Üldandmed

Haljala vald asub Lääne-Viru maakonna põhjaosas, piirnedes idas Viru-Nigula ja Sõmeru, põhjas Vihula, läänes ja lõunas Rakvere ning Kadrina valdadega. Valla põhja- ja keskosa on Viru lavamaal, lõunaosa Pandivere kõrgustiku jalamil. Tähtsamatest teedest läbib Haljala valda Tallinn-Narva maantee ja Rakvere-Võsu maantee.

Administratiivselt kuulub Haljala valla koosseisu 20 küla ja Haljala alevik. Tinglikult võib valla territooriumi jagada kolmeks suuremaks piirkonnaks: Haljala piirkond (Haljala alevik, Vanamõisa, Idavere, Lihulõpe, Auküla, Võle, Tatruse, Kisuvère); Aaspere piirkond (Aaspere, Kärnu, Liiguste, Kavastu, Sauste, Kõldu) ja Essu piirkond (Põdruse, Varangu, Pehka, Kandle, Aasu ja Aaviku).

Haljala alevik, kui valla halduskeskus, asub 1 km Tallinn- Narva maanteest. Maakonnalinna Rakveresse on Haljalast 11 km, vabariigi pealinna Tallinna 86 kilomeetrit, suvekuurort Võsuni on 22 kilomeetrit. Haljala valla asustatus on küllaltki kompaktne. Suuremad kaugused valla keskuseni küündivad 14-16 kilomeetrit.

Haljala valla üldpindala on 181 km². Lääne-Viru maakonnas on Haljala vald pindala suuruselt üheksandal kohal. Seisuga 01. jaanuar 2009 elas rahvastikuregistri andmetel Haljala vallas 2 867 elanikku.

Joonis 1. Haljala valla aastakeskmise rahvaarv

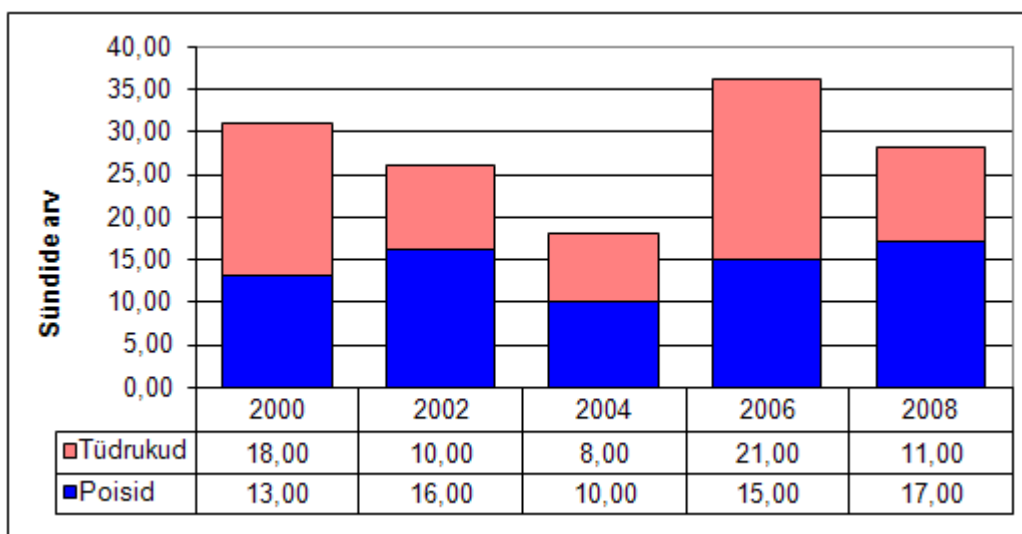
2008. aastal oli valla aastakeskmine rahvaarv Statistikaameti andmetel 2 867 inimest. Seisuga 01.01.2010 oli Haljala Valla elanike registriks 2802 inimest (Haljala VV), 2000.aastal oli see 2864 inimest. Seega on rahvastik vähenenud 62 inimese võrra. Lääne- Virumaal on Haljala vald rahvaarvu suuruselt omavalitsuste seas kaheksandal kohal.

2008. aasta seisuga oli Haljala vallas tööealisi inimesi 64%, pensioniealisi inimesi on 15%, koolieelikuid 6% ja koolealisi lapsi 15%.

Hooldusabi vajavaid vanureid on 20 ning üksi elavaid vanureid on 93. Puuetega lapsi 16, lastekodulapsi 6, hooldusperes 4 last.

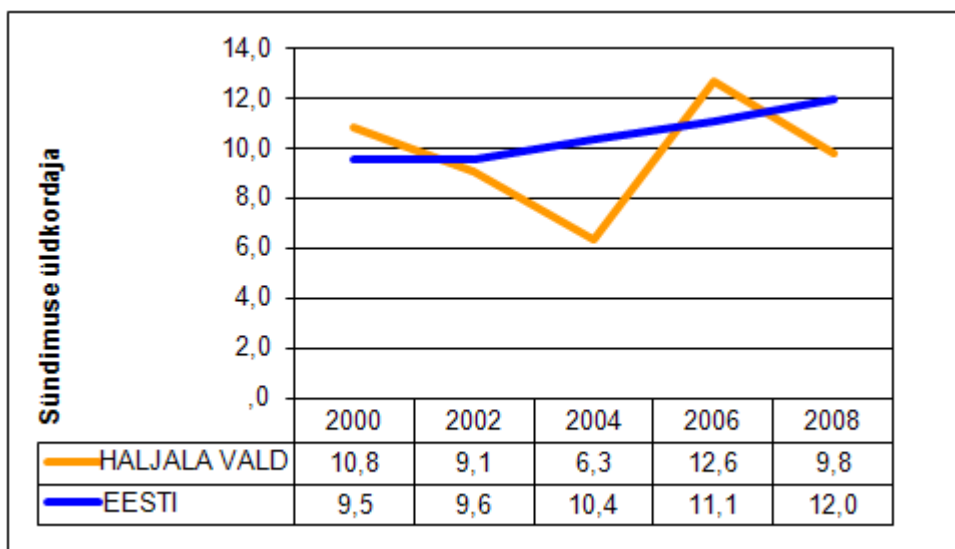
Registreeritud töötuid on 30 (1,01%). Seisuga 01.01.2008.a oli keskmine eluiga vallas 71,3, s.h meestel 62, naistel 82.aastat. Keskmine vanus oli 38,8 aastat, s.h suuremates asulates Haljalas 37,6, Essus 35,1 ja Aasperes 39 aastat. (Haljala VV).

Rahvastiku tihedus Haljala vallas on 15,5 in/km² (L-Viru aastaraamat). Suurima elanike arvuga asulad on Haljala alevik, Aaspere, Essu ja Põdruse külad.

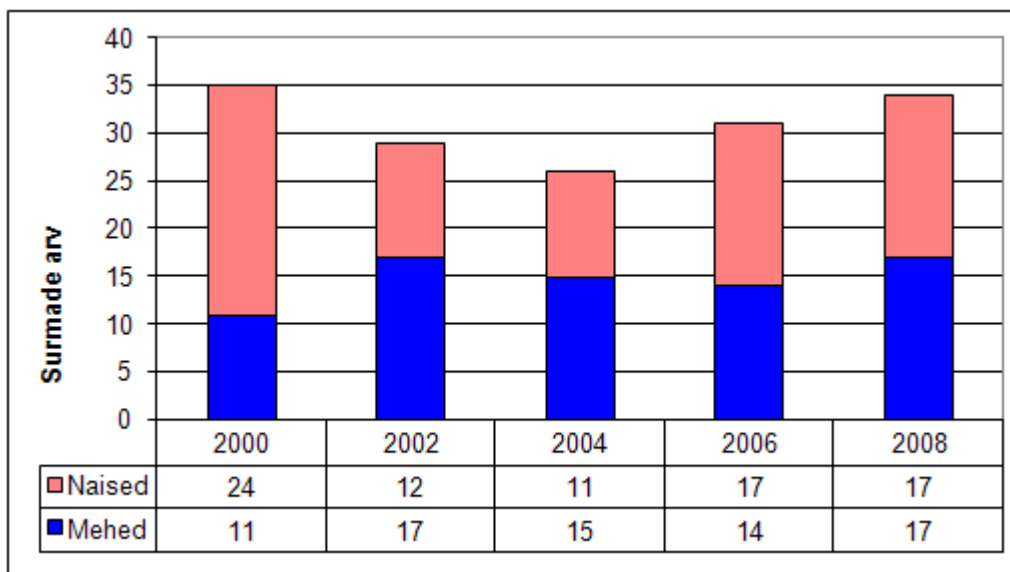
Joonis 2. Elussündide arv (Statistikaamet)

Sündivus on olnud Haljala vallas kõige kõrgem 2005. aastal, kus registreeriti 41 sündi, kõige madalam 2004. aastal, kus sündis 18 last (Statistikaamet).

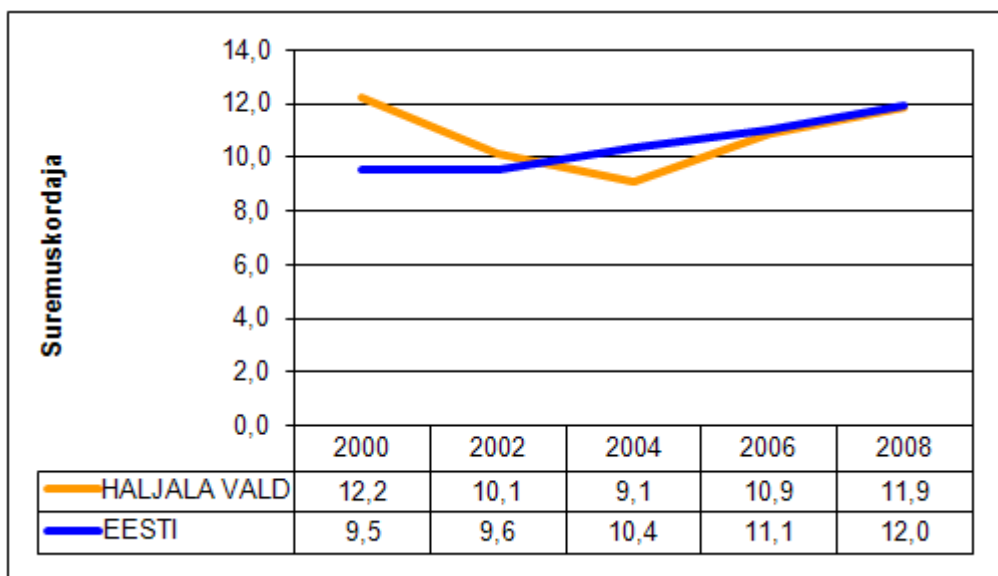
Joonis 3. Sündimuse üldkordaja võrdlus kogu Eestiga (Statistikaamet)

Jooniselt 3 näeme, et kui Eestis tervikuna on sünnikõver hakanud kasvama, siis Haljala vallas on see liikumas allapoole. Kui 1990ndate lõpus sündis vallas 30-40 last aastas, siis viimastel aastatel keskmiselt 28 sündi. Rahvastikupüramiidilt (joonis 8) on näha, et vallas on vähe noori vanuses 25-35 eluaastat, mis tähendab, et noori perekondi, kuhu lapsi võiks sündida, on vallas vähe.

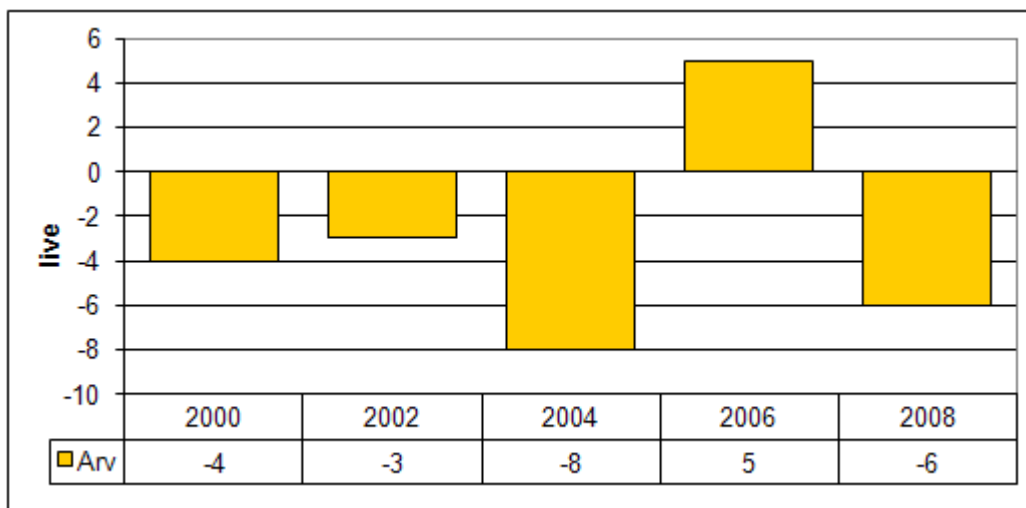
Joonis 4. Surmade arv (Statistikaamet)

2006.aastal registreeriti vallas 31, 2007.aastal 23 ja 2008.aastal 34 surma. Surmade arv vallas näitab vähest kasvamist. See on seletatav valla eakate inimeste arvuga (joonis 8). 2009. aasta 1.detsembri seisuga oli vallas 80. ja vanemaid inimesi 82, neist 65 naist ja 17 meest. See arv on aasta-aastalt kasvanud. Sama tendentsi võib märgata ka Eesti puhul tervikuna (joonis 5), kuna ka Eesti rahvastik vananeb kiiresti.

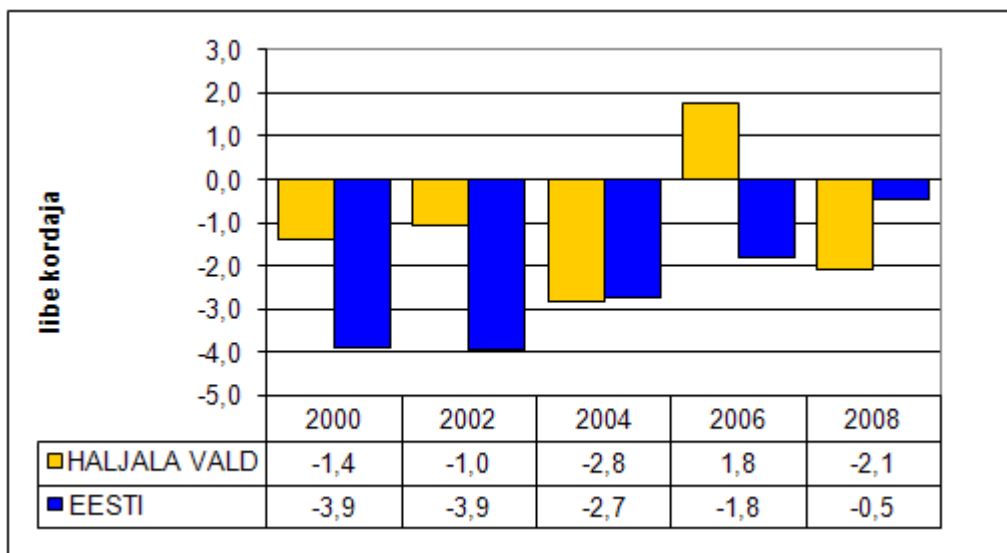
Joonis 5. Suremuskordaja võrdluses Eestiga (Statistikaamet)

Loomulik iive näitab, kui palju ületab surmade arv vallas sündide arvu. Haljala vallas on hetkel iive negatiivne. 2006. ja 2007.aastal oli iive positiivne, kuid hetkel Haljala vallas elanike arvu vähenemine kasvab. 2008 aastal registreeriti vallas 28 sündi ja 34 surma (loomulik iive -6) (Lääne-Viru aastaraamat).

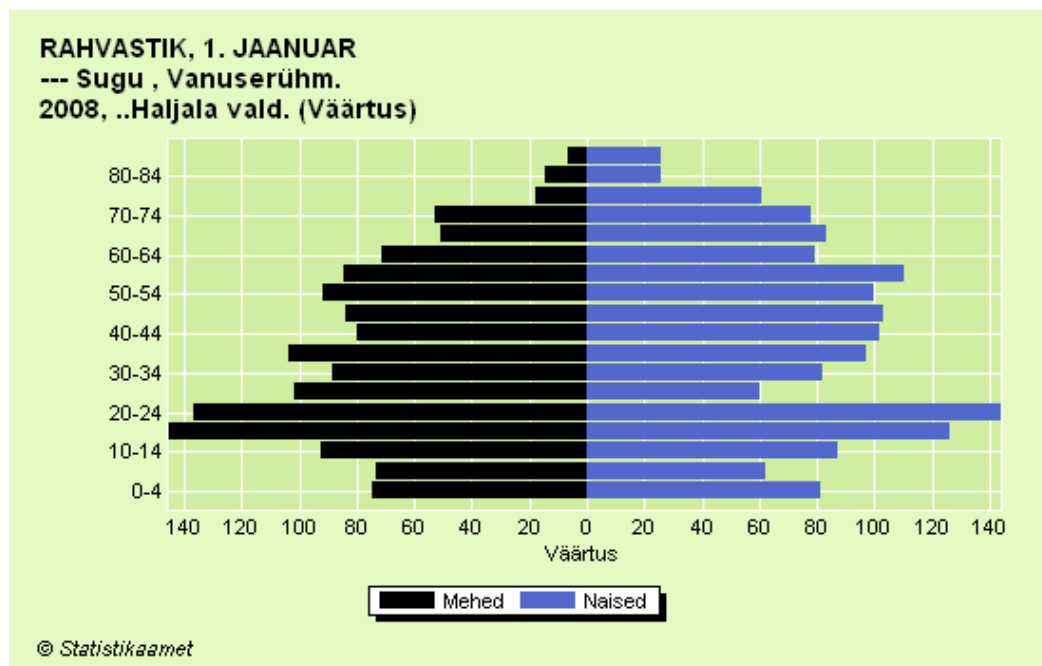
Joonis 6. Loomulik iive (Statistikaamet)

Eesti puhul tervikuna on märgata iibe kordaja vähenemise tendentsi, mis näitab, et rahvaarvu vähenemise kiirus on pidurdunud, siis Haljala vallas iibe kordaja kasvab võrreldes 2006. aastaga.

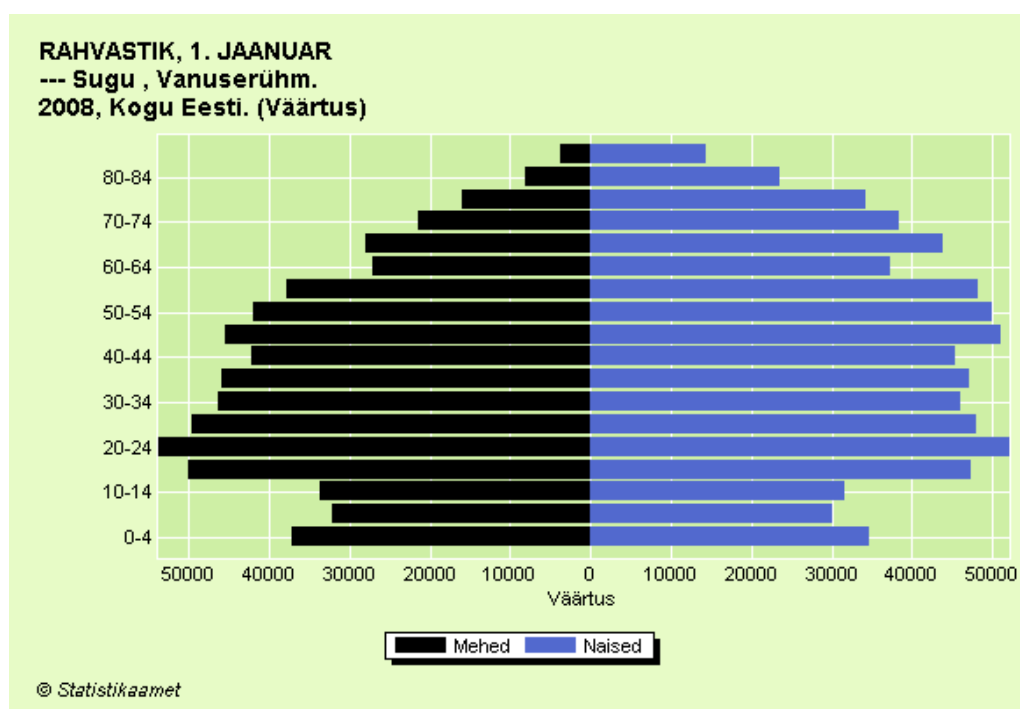

Joonis 7. Iibe kordaja võrdluses Eestiga (Statistikaamet)

Kahel järgmisel joonisel saame võrrelda omavahel Haljala valla ja kogu Eesti rahvastiku soolist ja vanuselist jaotust. Väga väikesed põlvkonnad on vanuserühmades 0-4, 5-9, 25-29 ja 30-34 aastat ja muidugi 85-aastaseid ja vanemaid inimesi. Eesti puhul on samuti vähem 5-9 ja 10-14-aastaseid lapsi, kuid 0-4 aastaste vanuserühmas on näha juba kasvutrendi.

Joonis 8. Haljala valla rahvastiku vanuseline ja sooline jaotus (Statistikaamet)

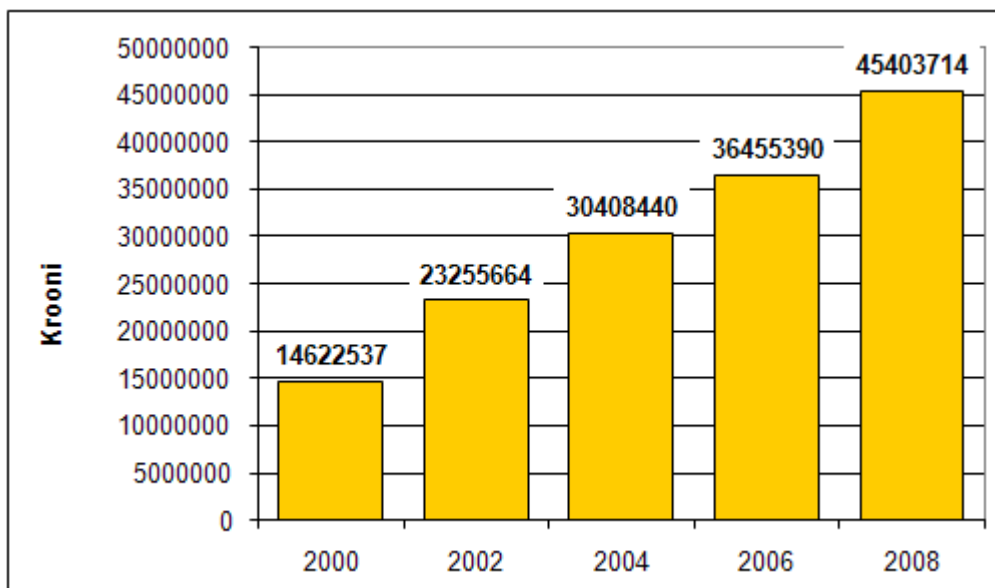
Joonis 9. Eesti rahvastiku vanuseline ja sooline jaotus (Statistikaamet)

Valla eelarve alates aastast 2000 kuni aastani 2008 on teinud läbi olulise muudatuse tulubaasi osas, mis omakorda mõjutab eelarve kulude struktuuri. 2000.aasta eelarve tuludes ei olnud kajastatud hariduskulusid so õpetajate personalikulud jt hariduse kulusid. Aastal 2002 on eelarve tuludes toetused kajastatud ka riigilt hariduskuludeks, koolitoidu ja toimetulekutoetuse maksmiseks vajalikud vahendid. Alates aastast 2002 kuni 2008.aastani on eelarve tulubaas võrreldav, sest koosneb sarnastest tululiikidest. Aastate jooksul on muudetud tulumaksu laekumise aluseid kui ka hariduskulude rahastamise mudelit. See on oluliselt mõjutanud nii eelarve tulude laekumist. Eelarve kulude struktuur on samuti alates 2002.aastast püsinud sarnasena. Tegevustulem on nende kõikide aastate jooksul olnud negatiivne ehk eelarve kulud on suuremad kui eelarve tulud. Eelarvete tasakaalustamiseks on võetud pikaajalisi laene ja kasutatud

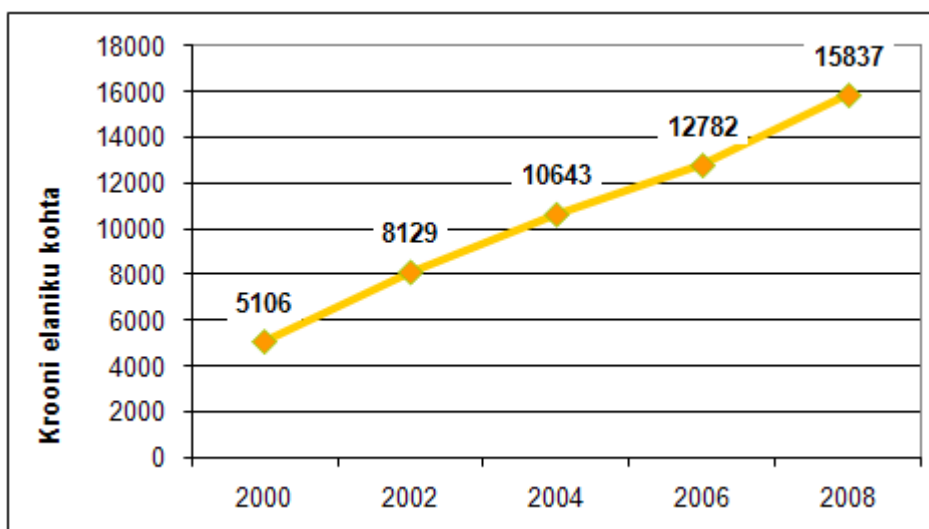
eelnevatest aastatest kogunenud vabu vahendeid. Aasta-aastalt on seetõttu suurenenud ka võetud kohustuste ehk laenude tagasimaksed. Pikaajaliste laenude arvelt on teostatud investeeringuid põhiliselt omasolevate hoonete rekonstrueerimist, kuid on rajatud uusehitis – staadion.

Haljala valla 2010. aasta eelarvekogusumma on 30,5 miljonit krooni, mis on 2009 aasta kinnitatud eelarvest 9,23% väiksem. Selle tulemusena on vallast palka saavate isikute töötasu 10%-lise vähendamine, tegevuskulude kärpimine ning investeeringute miinimumini viimine. Suurima osa 2010. aasta eelarvekuludest moodustavad hariduskulud (70,8%), mis on seoses lasteaia investeeringutoetusega.

Reservfondi suurus moodustab 2,2% eelarvekulude kogumahust, mille arvelt kaetakse ettenägematud kulud kui ka maksulaekumiste paranemise korral tegevustoetused.

Joonis 10. Valla eelarve (miljonit krooni)

Joonis 11. Eelarve jagatuna aastakeskmise elanike arvuga

Kuigi tundub, et tulu ühe elaniku kohta aastas on suur, jääb see Lääne-Virumaa keskmisest (16 339 krooni) siiski väiksemaks (L-Viru aastaraamatud 2000, 2002, 2004, 2006, 2008).

2.2 Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

Antud alapeatükis kirjeldatakse valla elanike situatsiooni tööturul, nende majanduslikku toimetulekut ja kaasatust kogukonna ellu. Sotsiaalne sidusus tähendab seda, et selle liikmed hoiavad kokku, osalevad mitmesuguste ühenduste ja rühmade tegevuses, tunnevad oma naabreid ja suhtlevad nendega. Kogukond suudab kindlustada oma liikmete heaolu vältides lõhestumist ja tõrjutust

2.2.1 Tööturu situatsioon

Keskmine maksumaksjate arv Haljala vallas oli 2006 a. 1272 inimest. 2007.a oli maksumaksjaid veidi rohkem, 1296 inimest, mis moodustas 45,3 % valla elanikest. 2008. aastal oli neid 1281, mis moodustas 44,6% elanikkonnast (Maksu- ja Tolliamet). Võrreldes eelnevate aastatega oli maksumaksjate osakaal vähenenud kuid on siiski suurem kui L-Virumaa keskmine (42,8%). Viimaste aastate andmete põhjal on näha, et eakate inimeste arv kasvab. Sellega seoses väheneb ka maksumaksjate arv, mis toob kaasa surve suurenemise maksumaksjatele sotsiaalsfääri ülal hoidmiseks.

Valla elanike keskmine sissetulek aastatel 2006-2008 on viimastel aastatel suurenenud, jäädes pisut alla Eesti keskmisest aga märgatavalt kõrgem kui Lääne-Virumaa keskmine. 2009. aastal oli maksumaksjate arv 1175, keskmine sissetulek 10 809 krooni, mis on tunduvalt väiksem kui Eesti keskmine kuid pisut suurem kui keskmine sissetulek Lääne-Virumaal. Maksumaksjate arv vähenes võrreldes 2008. aastaga 106 inimese võrra.

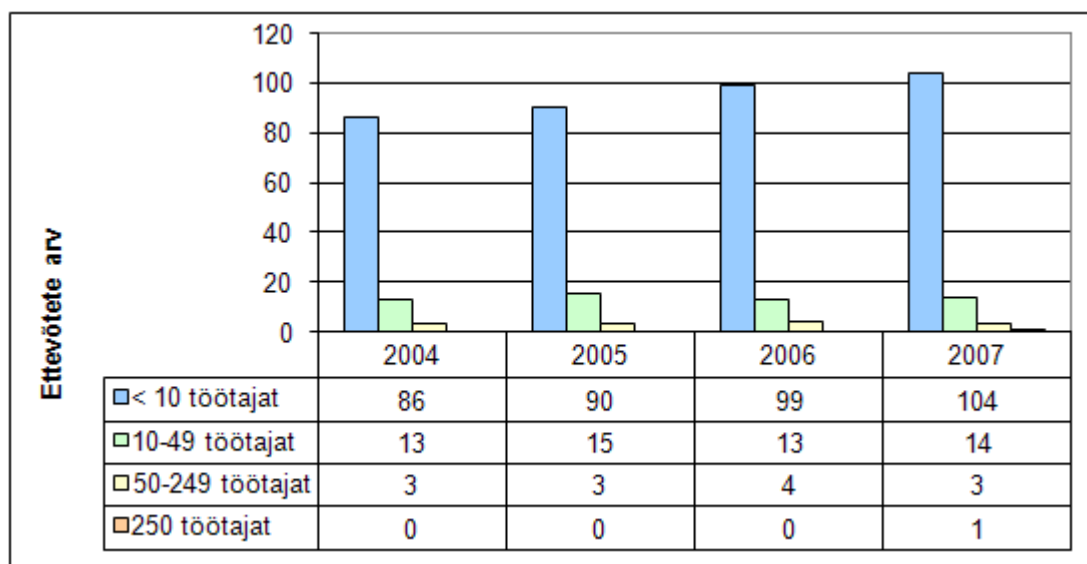
Tabel 1. Keskmise sissetuleku võrdlus Lääne-Viru maakonna ja Eestiga (Maksu-ja Tolliamet)

	2006	2007	2008
Haljala vald	8271	10035	12246
Lääne-Virumaa	7318	8774	10408
Eesti	9407	11262	12779

Miinimumpalga saajaid oli valla maksumaksjatest Maksu- ja Tolliameti andmetel järgmiselt:

- 2006 a. 212 inimest
- 2007 a. 213 inimest
- 2008 a. 184 inimest
- 2009 a. 190 inimest

Miinimumpalga saajate osakaal 2006-2009 aastate lõikes oli kõikidest maksumaksjatest 20%, mis on olnud suhteliselt stabiilne.

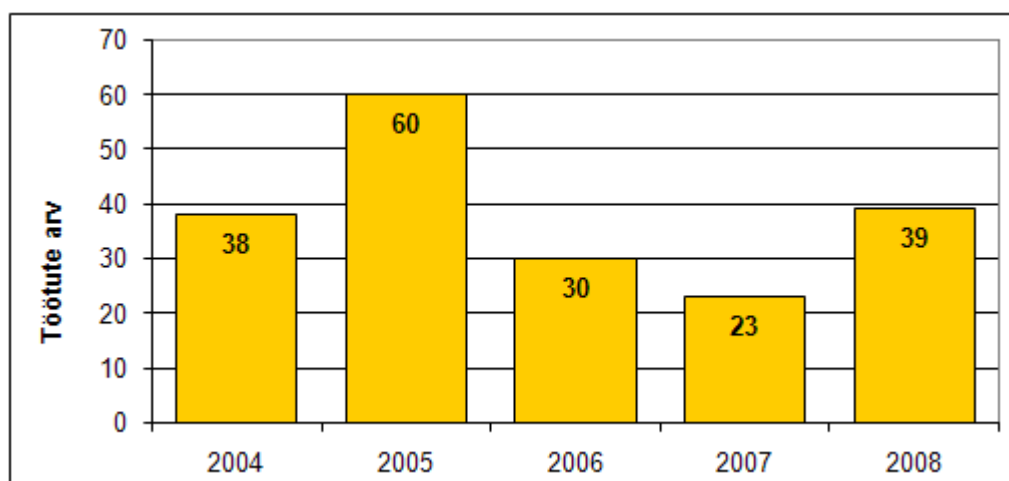

Joonis 12. Ettevõtete ja ettevõtjate arv Haljala vallas

Suurimad tööandjad Haljala valla tööelisele elanikkonnale on 2008. aasta Maksu - Tolliameti andmete põhjal Haljala Vallavalitsus, Viru Õlu AS, Baltic Fibres OÜ, Bellus Furniture OÜ, Aaspere Agro OÜ, Rakvere Lihakombinaat AS, Haljala Ehitus AS, OG Elektra AS, Õitseng OÜ, Viru Teedevalitsus. Neist enamus Haljala valla suuremaid ettevõtteid paikneb Haljala alevikus.

Probleemiks on kolmanda sektori nõrk osalus valla arengu tagamisel. Hetkel on antud sektoris peamiselt korteriühistud. Ettevõtlust pärssivateks teguriteks on eelkõige vajaliku kvalifikatsiooni ja oskustega sobiva tööjõu leidmine. Suureks probleemiks on ka hetkel majanduslangus, mis pidurdab ettevõtluse arengut vallas.

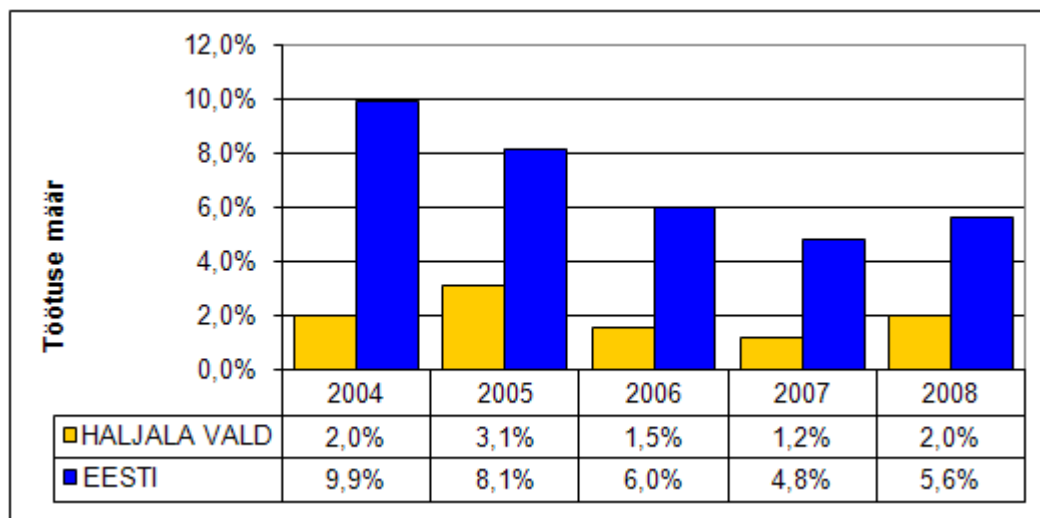
Haljala vallas oli registreeritud töötuid 2006. aastal 30, 2007. aastal 23 ja 2008. aastal 39 inimest, neist pikaajalisi töötuid 27. 2009 aasta lõpuks oli vallas registreeritud töötuid 118 ja seisuga 01.01.2010 juba 139 töötut (Töötukassa).

Joonis 13. Aastakeskmise registreeritud töötute arv Haljala vallas

Seoses majanduse langusega on töötuse määr hakanud kiiresti kasvama ja 2009. aastal oli valla keskmine töötute arv tõusnud juba 82 inimeseni. Kuigi jaanuarikuu lõpu seisuga oli registreeritud töötuid 49, inimest siis aasta lõpul oli neid juba 118, mis tähendab, et töötus oli suurenenud ühe aastaga 240 %.

Seisuga 31.01.2010 on Haljala vallas registreeritud töötuid 139, mis on 21 inimese võrra suurem 2009.aasta lõpu seisuga.

Joonis 14. Töötuse määr Haljala vallas võrreldes Eesti keskmisega

Keskmine töötuse määr vallas oli 2006. ja 2007. a. väiksem kui 2 protsenti, 2008. aastaks oli see tõusnud 2 protsendini. Võrreldes Eesti keskmisega 2008. aastal, mis oli 5,6%, oli Haljala vallas töötuse määr üle kahe korra väiksem. Lääne-Virumaal oli töötuse määr 2006. a. 5,8%, 2007. a. 5,6% ja 2008. a. 5,7% (L-Viru aastaraamat)

2.2.2 Toimetulek

Haljala Vallavalitsusel puuduvad andmed ravikindlustust omavate inimeste kohta. Õiguskantsleri büroo poolt eelmisel aastal läbiviidud uuringu andmetel on Haljala vallas tervisekindlustusega hõlmamata inimesi 164 ehk 5,9 % kogu elanikkonnast, mis on Lääne-Viru maakonna keskmisest (6,3%) väiksem.

Haljala vallas puudub regulatsioon ravikindlustusega hõlmamata isikutele tervishoiuteenuste tagamiseks. Enamasti lahendatakse probleem juhtumipõhiselt ja vahendid leitakse valla eelarvest vähemalt üldarstiabiaga kindlustamiseks.

Riiklikku statistikat töövõimeliste puudega inimeste kohta kohalike omavalitsuste lõikes ei peeta. Andmed on saadud x-tee portaali kaudu Sotsiaalkindlustusametist. Tabelis 2 on ära toodud Haljala valla andmete võrdlus Lääne-Virumaa ja Eesti vastavate andmetega. Nagu selgub, on Haljala vallas töövõimetuspensionäride 0,8 % suurem maakonna keskmisest (4,3) ja jääb 0,1 % võrra väiksemaks kui Eesti keskmine.

Tabel 2. Töövõimetuspensionäri saajad 2009. aastal

	Arv	% rahvastikust	% tööelistest
Haljala vald	146	5,1	8,1
Lääne-Virumaa	2894	4,3	6,4
Eesti	70024	5,2	7,7

Haljala vallas on 146 puudega inimest, mis moodustab 5,1 % kogu valla elanikkonnast. Puudega inimestest on vanaduspensionäre 72, tööelisi 58 ja lapsi 16. Üks kuulmispuudega laps õpib

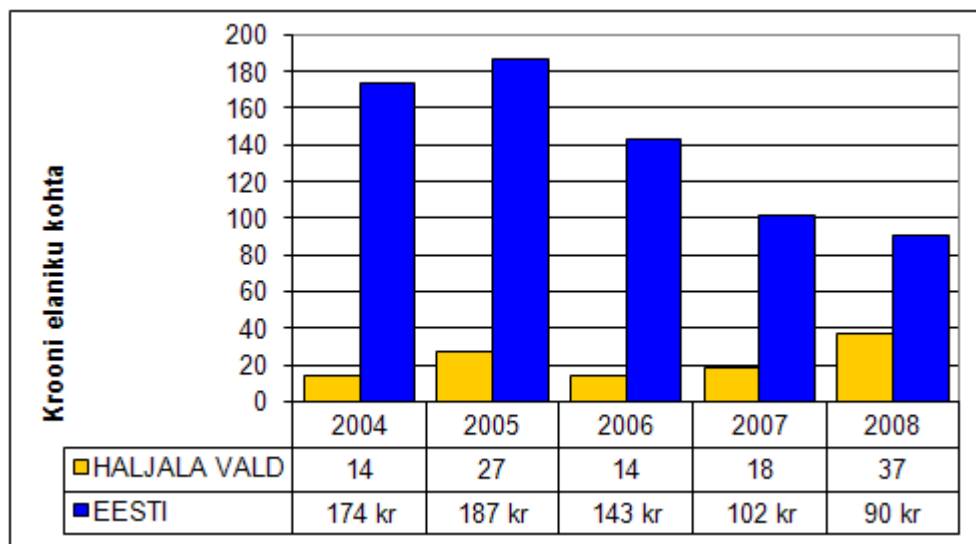
Tartus Hiie koolis, 4 vaimupuudega last õpivad MTÜ Rakvere Lille Koolis (erakool toimetuleku õppekava alusel). Lisaks õppemaksule kompenseerib vald eelarvest ka transpordikulud lapsevanematele kooli ja koju sõiduks. Üks erivajadusega laps õpib Haljala Gümnaasiumis LÕK (lihtsustatud õppekava) alusel ja üks eelkooliealine erivajadusega laps on Haljala Lasteaias.

Vallast väljastatakse parkimiskaarte liikumispuudega inimestele (kehtivaid 3) ja abivahendi kaarte, mille alusel saavad puudega inimesed ja eakad osta soodustingimustel abivahendeid. Vallavalitsus maksab vähekindlustatud puudega inimestele või peredele toetusi ja võimaldab transporditeenust vastavalt eelarve võimalustele. Transporditeenust osutab valla sotsiaaltöötaja vallale kuuluva sõiduautoga, kliendile on transporditeenus tasuta. Puuetega inimestele võimaldab vald koduhooldusteenust või hooldamist hoolekandeaustuses. Hooldajad on määratud 33-le puudega inimesele ja 3-le puudega lapsele, neile makstakse hooldajatoetust. Hooldajatoetuste summad on väikesed ulatudes 200-400 kroonini. Omaste hooldajad saavad küll ravikindlustuse kuid tööaastaid pensioniarvestusse ei teki. Hooldus nõuab hooldajalt suurt pingetaluvust ning on ohuks stressi ja terviseprobleemide tekkimisel. Ühele tööealisele puudega inimesele osutatakse koduteenust. Eestkoste on seatud 2-le psüühilise puudega inimesele (Haljala VV).

Toimetulekutoetust on õigus saada üksi elaval isikul või perekonnal, kelle kuu netosissetulek pärast eluruumi alaliste kulude mahaarvamist kohaliku omavalitsuse volikogu kehtestatud kulude piirmäärade ulatuses on alla kehtestatud toimetulekupiiri. Toimetulekupiir on 1000 krooni. Sotsiaalhoolekande seadus annab volikogule õiguse toimetulekutoetuse määramiseks kehtestada alalise eluruumi kulude piirmäärad. Senini kehtinud piirmäärad (jõustunud 2007.a) ei vasta enam toimetulekusaajate tegelikele eluasemele tehtud kulutustele ja on muutmisel (Haljala VV). Haljala tsentraalvee ja küttehinnad on kõrged, korteriühistud on võtnud laene, mille tagasimaksmisega on korterivaldajatel talvekuudel raskusi. Väljaspool Haljalat elab enamus inimesi oma majas, kus nad ei pea maksma üüri ja kommunaalkulud on seal väiksemad.

Omaette probleemiks on kujunenud töövõimelises eas puudega inimesed, kes oma kroonilise haiguse tõttu on sunnitud pidevalt arsti juures käima. Reeglina on nende sissetulekuks puudega inimese pension, mis ei kata arstilkäimise kulusid. Lisaks tuleb tasuda igakuised eluasemekulud. Nende lootuseks on ühekordne sotsiaaltoetus, mis on küll ajutine väljapääs, kuid mitte olukorra lahendus.

Seoses töötute arvu kasvuga 2009. aastal (vt joonis 14) kasvab 2010. aastal tõenäoliselt ka toimetulekutoetuse taotlejate hulk. Seisuga 31.01.2010 määras Haljala Vallavalitsus toimetulekutoetuse 14 inimesele, nendest 7 taotlejat kasvatas last üksinda (Haljala VV)

Joonis 15. Toimetulekutoetuse maksmine elaniku kohta võrdluses Eesti keskmisega (Statistikaamet)

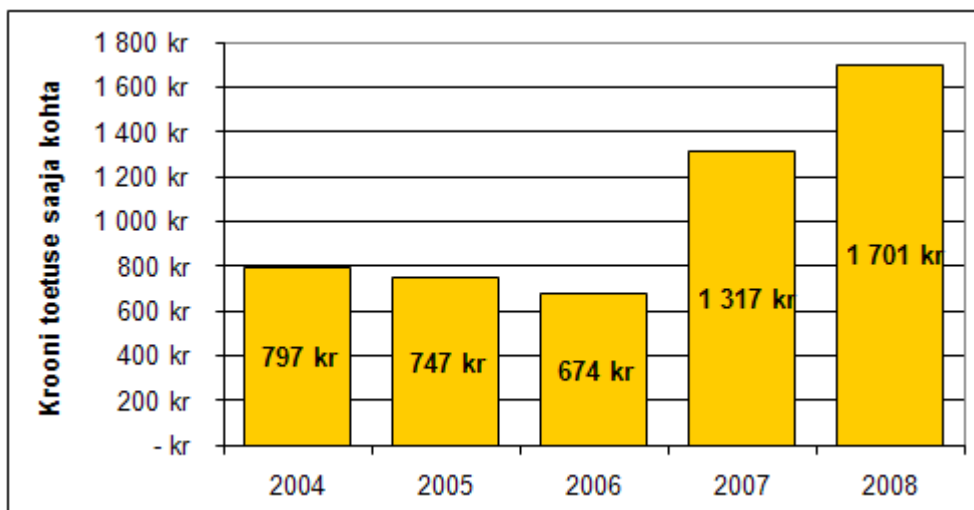
Toimetulekutoetuse maksmise piirmäär 1000 krooni esimesele ja 80% igale järgnevale pereliikmele on tegelikult toimetulekuks väga väike, mistõttu vald maksab oma eelarvest elanikele mitmeid lisatoetusi. Lisaks toimetulekutoetusele on last üksi kasvataval vanemal õigus saada lisatoetust 200 krooni. 2010 aastal on saanud lisatoetust 7 vanemat. Nende puhul on pere ainsaks sissetulekuks peretoetus, mis tegelikult on mõeldud laste kasvatamiseks.

Haljala valla eelarvest makstavad sotsiaaltoetused jagunevad põhimõtteliselt kaheks: sissetulekust sõltuvad toetused ja sissetulekust sõltumatud toetused. Esimesel juhul võetakse toetuse määramisel aluseks vallas kehtestatud vähekindlustatud pere sissetuleku piir, milleks on 1,5 kordne toimetulekumäär, mis käesoleval aastal on 1500 krooni. Sellisteks toetusteks on: koolitoidutoetus, lasteaiatoidutoetus, ühekordne sotsiaaltoetus, ravi-ja põetustoetus, Ühekordset sotsiaaltoetust eraldatakse ravimite, prillide, küttepude, jne muretsemiseks. Samuti puuetega inimestele abivahendite eest tasumiseks.

Toetusteks, kus pere sissetulekut ei arvestata on: sünnitoetus (3000 kr), hooldajatoetus, 1. klassi astuja toetus, eakate juubelitoetus ja perekonnas hooldamise toetus (Haljala VV)

Arvestades vallaeelarve tegelikke võimalusi on lõpetatud koolilõpetaja toetuse maksmine, ja koolitoidu ning koolitranspordi eest tasumine väljaspool valla kooli.

Tervishoiuteenuste eest tasumiseks vallaeelarves vahendeid ei piisa, samuti ei ole vahendeid hambaravi võimaldamiseks elanikkonnale, kuigi avaldusi selleks esitatakse (Haljala VV).

Joonis 16. Valla sotsiaaltoetuste maksmine toetuse saaja kohta (Haljala VV).

2004. aastal rahuldati vallas 111 ühekordse toetuse avaldust ja eraldati vallaeelarvest 74 78 krooni, 2005.aastal 124 avaldust summas 150 077 krooni, 2006. aastal 85 avaldust summas 11 952 krooni, 2007.aastal 101 avaldust summas 98 741 krooni, 2008.aastal 93 avaldust summas 158 173 krooni, 2009. aastal 108 avaldust summas 118 279 krooni (Haljala VV).

Sotsiaalteenuste osutamine võimaldab eakatel, erivajadustega inimestel ja lastega peredel paremini toime tulla, parandades nende elukvaliteeti ning vähendades kulutusi hooldusele. Isiku või perekonna toimetuleku soodustamisel antakse kohaliku omavalitsuse poolt lisaks teenuste osutamisele ka rahalisi toetusi ja muud abi vastavalt eelarve võimalustele.

Sotsiaalteenuste osutamiseks on vallas võetud vastu sotsiaalteenuste osutamise kord, mis sätestab teenustele õigustatud isikud ja taotlemise korra. Vallas võimaldatakse elanikele järgmiseid teenuseid: sotsiaalnõustamist, psühholoogilist nõustamist, koduteenuseid, peres hooldamise, kodu kohaldamise, eluaseme- invatranspordi- ja tugiisikuteenust. Teenused on elanikkonnale tasuta. Haljala vallavalitsus on sõlminud VIROL-ga koostöölepingu invatranspordi osas.

Sotsiaalteenuste tarbijaid ei ole vallas palju. Hooldekoduteenust ostetakse erinevatelt hooldekodudelt, ka väljaspool maakonda. Peale hooldekodu avamist oma valla territooriumil on enamik vanureid teistest hooldekodudest üle toodud Aaspere Eakate kodusse. Hooldekoduteenusel on keskmiselt 7-10 inimest. See teenuseliik on vallale kõige kulukam, aastas kulub sellele keskmiselt 300 000 krooni. Kuna valla rahvastik pidevalt vananeb, võib tulevikuks prognoosida antud kulude kasvu. Peale väga eakate inimeste on potentsiaalseteks valla poolt toetatava hooldekoduteenuse tarbijateks ka alkoholiprobleemidega üksikud inimesed, kes reeglina peavad hooldekodusse minema, kui nad ise enam enda eluga hakkama ei saa (Haljala VV).

Sotsiaalkortereid vallal ei ole, küll aga on vallal 9 munitsipaalkorterit, kus elab 11 toimetulekuraskustega inimest üürilepingu alusel (Haljala VV). Vallas puudub avalik saun.

2.2.3 Kaasatus kogukonna tegevustesse

Haljala vallas on kodanikele mitmesuguseid motivaatoreid valla elu edendamisel kaasa löömiseks.

Haljala vald annab põhimääruse alusel välja valla aukodaniku tiitlit. Aukodaniku tiitel antakse austuse avaldusena üksikisikule, kes oma tegevusega on oluliselt kaasa aidanud valla arengule või vallaelanike heaolule ja on saavutanud tähelepanuväärseid tulemusi ja pälvinud üldise tunnustuse.

Aukodaniku tiitliga kaasneb :

- 1) aukodaniku tunnistuse ja valla sümboolikaga meene väljaandmine;
- 2) valla suure vapimärgi väljaandmine ja kandmise õigus;
- 3) aukodaniku nime kandmine valla auraamatusse.

Valla auraamat on spetsiaalne valla vapimärgiga raamat, kuhu tehakse sissekanded volikogu otsusel. Ilma volikogu otsuseta kantakse auraamatusse kultuuripreemia saajad, Aasta Teo ja/või Aasta Tegija aunimetuse saajad ning vallast pärit (vanemate alaline elukoht vallas) gümnaasiumi kuld- või hõbemedaliga lõpetanud ja vallast pärit cum laude kõrgkooli lõpetanud üliõpilased.

Haljala valla põhimäärus sätestab ka valla tänukirjaga väljaandmise. Valla tänukirjaga autasustatakse vallaga seotud üksikisikuid ja juriidilisi isikuid, kes on oma tegevusega saavutanud tähelepanuväärseid tulemusi ja üldise tunnustuse kultuuri, hariduse või majanduse edendamisel, samuti ühekordse silmapaistva saavutuse või teene eest Haljala vallale.

Valla tänukirjale kirjutavad alla vallavolikogu esimees ja vallavanem.

Lisaks valla tänukirjale antakse välja ka vallavanema tänukirja. Vallavanema tänukiri antakse füüsilistele ja juriidilistele isikutele teenete eest Haljala vallale. Vallavanema tänukirja andmise otsustab vallavanem.

Haljala valla kultuuripreemia asutati Haljala Vallavolikogu 18.augusti 1998.a. määrusega nr 28 „Haljala valla kultuuripreemia asutamine”. Kultuuripreemiat antakse välja alates 1999. aasta kevadest. Haljala valla kultuuripreemia (edaspidi kultuuripreemia) on üle aasta väljaantav rahaline preemia kultuurielu väärtustamiseks ja selle edendajate tunnustamiseks Haljala vallas. Kultuuripreemia määratakse väljapaistvate loominguiliste saavutuste eest kirjanduse, kunsti, muusika, hariduse, kasvatuse, rahvakultuuri /rahvakunst, sealhulgas traditsioonilised rahvakunstialad, seltsielu, vabaharidus), kehakultuuri, spordi ja kultuuriloo valdkonnas. Kultuuripreemia suuruseks on alates 2006. aastast 10 000 krooni.

Haljala vald annab aastast 1999 välja Peeter Toominga nimelist fotopreemiat. Fotopreemia antakse traditsiooniliselt üle Peeter Toominga sünniaastapäeval, 01.juunil. Rahaline preemiafond 2009. aastal oli 5000 krooni.

Aasta tegija aunimetuse andmise eesmärk on igal aastal väärtustada ning avaldada avalikku tunnustust füüsilisele või juriidilisele isikule, kes oma tööalase või ühiskondliku tegevusega on silma paistnud valla arendamisel, tõstnud valla mainet ja toonud paikkonnale tuntuks.

Aasta tegija aunimetuse antakse tunnustusena füüsilisele või juriidilisele isikule, kes oma töö ja tegevusega majanduse, kultuuri, hariduse, spordi, sotsiaal- või mõnes muus valdkonnas on aasta jooksul saavutanud tähelepanuväärseid tulemusi ja üldise tunnustuse, samuti ühekordse silmapaistva saavutuse eest. Aasta Tegija ja Aasta Teo aunimetuse saajad kantakse valla auraamatusse ja aunimetusega käib kaasas valla tänukiri. Valla aukodaniku Aasta Tegija aunimetusega kaasnevad esemeline auhind ja valla tänukiri antakse vallavolikogu esimehe ja vallavanema poolt aunimetuse saajale üle pidulikult kas Eesti Vabariigi aastapäeval, vallale omavalitsusliku staatuse andmise aastapäeval või valla muul avalikul üritusel.

Kohalike elanike kaasamine otsustusprotsessi toimub peamiselt läbi volikogu poolt moodustatud alatiste komisjonide. Haljala Vallavolikogu juurde on moodustatud viis alatiselt tegutsevat

komisjoni kuhu kuuluvad lisaks volikogu liikmetele ka vastavate valdkondade spetsialistid valla erinevatest piirkondadest.

Lisaks volikogu laiapõhjalistele komisjonidele on valla territooriumil aktiivselt tegutsevad külaseltsid. Kohalikku elu puudutavates küsimustes püütakse arvestada külaseltside arvamusega või kaasatakse neid juba varem erinevate küsimuste ettevalmistamisel. On korraldatud kokkusaamisi valla erinevate piirkondade elanikega.

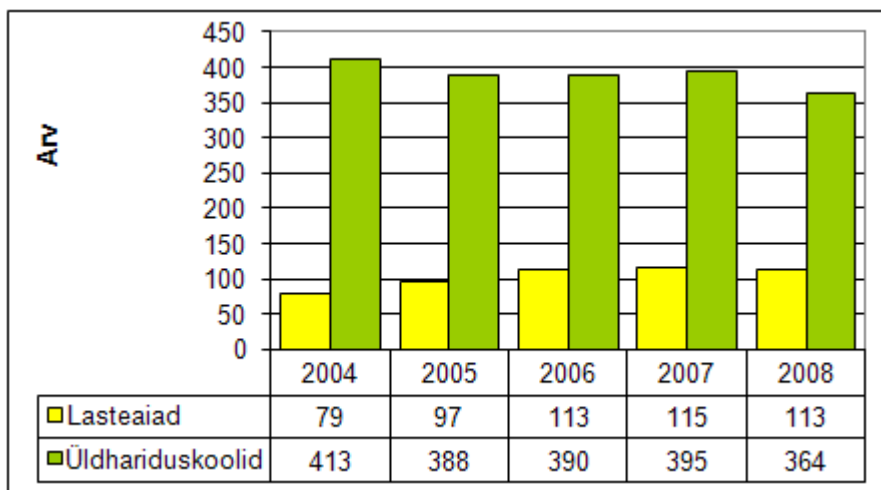
Valla elanikel on võimalus tutvuda vallavolikogu istungile esitatud otsuste ja määruste eelnõudega valla kodulehel.

2.3 Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng

Haljala vallas on gümnaasium ja lasteaed asukohaga Haljalas. Kuna valla territoorium on küllaltki suur, käivad valla lapsed ka teiste valdade koolides Rakveres, Kundas, Kadrinas (Haljala VV).

2008. aastal õppis Haljala Gümnaasiumis 90 õpilast teistest omavalitsustest ja teiste KOV koolides 102 Haljala valla last (L-Viru aastaraamat). Laste arv valla koolis on viimaste aastate jooksul vähenenud tänu sündivuse langusele.

Väljastpoolt valda käib lasteaias 5 last, valla lapsi teistes lasteaedades hetkel ei ole. Lasteaeda võetakse lapsi alates 1,5-st eluaastast. Kohti valla lasteaias on piisavalt, hetkel puudub järjekord. 2001. aastast on Haljala Lasteaed tervist edendav lasteaed. Periooditi levivad viirushaigused nõrgestavad laste tervist ja vähendavad nende käimist lasteaias.

Joonis 17 Laste arv valla lasteaias ja koolis

Koolikohustuse täitmisega on probleeme olnud keskmiselt 10 lapsega aastas. Reeglina on need olnud 6-9. klassi lapsed. Lahendused on laste puhul olnud erinevad, kes on lõpetanud põhikooli Vaeküla koolis, kes õhtukoolis, kes individuaalse õppekava alusel. 4 lapsel on haridustee lõppenud kahjuks enne põhihariduse omandamist, peale 17 aastaseks saamist.

Vallas tegeleb alaealiste probleemidega lastekaitsetöötaja, vajadusel kutsutakse laps koos vanemaga vallavolikogu sotsiaalkomisjoni. Suuremate õiguskorra rikkumiste puhul on alaealised suunatud maakondlikku alaealiste komisjoni. Alaealiste komisjonis on käinud lapsed eelkõige suitsetamise, avaliku korra rikkumise ja alkoholi ning narkootiliste ainete tarbimise tõttu. Mõnel

korral on olnud tegemist ka vargusega, koolikohustuse mittetäitmisega, liikluseeskirjade rikkumisega (alaealisena mopeediga sõiduteel sõitmine), koolikiusamisega, jne. Tavaliselt on karistuseks olnud hoiatus, sest lapsed on sattunud sinna esimest korda. 6 lapsele on karistusena määratud ühiskondlikult kasulik töö.

Tabel 3. Alaealiste komisjoni kutsutud laste arv (Haljala VV)

	2005	2006	2007	2008	2009
Laste arv kokku	8	11	12	7	12
Sh alkohol ja/või suitsetamine	4	3	3	2	4*
Liikluseeskirjade rikkumine	1	1		1	1
Koolikiusamine		1	1		
Koolikohustuse mittetäitmine	2		1	1*	2
Vargus	1	1	3*	2	2
Avaliku korra rikkumine		5	4	1	3

* Korduv kutsumine alaealiste komisjoni

Haljala Noortekeskus on Haljala aleviku noorte vabaaja veetmise koht. Noortekeskus saab Haljala Vallavalitsuselt tegevuse toetust, mis on mõeldud ürituste ja tegevuste läbiviimiseks, oma sissetulekud MTÜ-l puuduvad. Hetkel käib noortekeskuses 25 - 35 last päevas. Noored (7-26-aastased) moodustavad valla elanikkonnast 31,2% .

Alates 2008 aastast tegutseb Essus noortetuba, Aaspere noored kasutavad külakeskuse ruume. Lastel on võimalik käia koolide juures töötavates huviringides, mis on neile tasuta. Vald toetab ka tasulisi huvikoole osalustasu maksmisega vastavalt eelarve võimalustele. Haljala spordihoones töötavad spordiringid.

Kuna suurem osa lapsi käib koolis ja lasteaias koolibussiga, siis on peamiseks ohuks liikluseeskirjade järgimine bussi oodates ja bussist väljudes. Koolimaja juures olev parkla ei taga laste turvalisust hommikuti. Õnneks ei ole ühtegi õnnetust seetõttu lastega juhtunud. Lasteaialastel on bussis ka täiskasvanud saatja, kes tagab ohutuse bussis. Kuna lapsed käivad sügiseti ja kevadeti koolis ja lasteaias ka jalgrattaga, on oluline teha neile sellealast koolitust, mida koos kohalike konstaablitega on kool ja lasteaed ka organiseerinud. 3. klassi õpilastele kord nädalas toimub liiklustund. Igal kevadel on lastel võimalik taotleda jalgratta juhtimiseks lube. Haljala alevikus on valgusfoor ja ohutuse tagamiseks ülekäigurajad. Kord nädalas käivad 3. klassi lapsed ujumas Kunda Spordihoones.

Mänguväljakud vajavad kaasajastamist Aasperes, Haljalas ja Essus. Haljala Lasteaia mänguväljak valmib peale renoveerimistööde lõppemist käesoleva aasta sügisel. Mänguväljaku planeerimisel on arvestatud terviseedendusega.

Haljala Gümnaasiumis on võimalik saada sotsiaalnõustamist ja logopeediteenust mille eest tasub vald, lastele ja lapsevanematele on teenus tasuta. Haljala Gümnaasiumis töötab sotsiaalpedagoog. Haljala Gümnaasiumis võimaldatakse lastele õpiabi parandusõppe näol. Gümnaasiumi ja põhikooli lõpuklassi õpilaste on võimalik saada kutsenõustamist. Tervisekontrolli ja vaksineerimist teostab koolis kooliarst. 2001. aastast on Haljal Gümnaasium tervist edendav kool. On moodustatud tervisenõukogu.

Koolitoit on Haljala gümnaasiumi kõigile põhikooli lastele tasuta, gümnaasiumi õpilastele soodustus puudub. Väljaspool valda keskkoolis, gümnaasiumis või põhikooli baasil ametikoolis õppivatele lastele makstakse koolitoidutoetust juhul, kui pere on majanduslikult vähekindlustatud. Haljala Gümnaasiumis valmistatakse toitu kooli sööklas koha peal. Koolilõuna maksab 16 krooni, mis seab piirid koolilõunale. Koolilõunale lisaks saavad lapsed koolipiima, juur-ja puuvilju.

Õpilasesindus korraldas käesoleval õppeaastal koolitoidu rahulolu uuringu ja sellest selgus, et paljudele õpilastele ei maitse koolilõuna ja rahul ei saa olla puhveti sortimendiga. (Haljala Gümnaasium).

Seoses Haljala Lasteaia rekonstrueerimistöödega tuuakse lasteaeda lõunasöök koolist. Lasteaias maksab toidupäev keskmiselt 28 krooni. Vähekindlustatud peredel on võimalus taotleda tasuta toitlustamist lasteaias (Haljala VV).

Koolibussiga on kaetud kogu valla territoorium, 1-6. klasside õpilased saavad koju 13.45 peale tundide lõppu. Neil lapsed, kes ei lähe koju koolibussiga, või kelle vanemad on avaldanud soovi, on võimalik jääda pikapäevarühma. Pikapäevarühmas pakutakse lastele üks söögikord tasuta. Vähekindlustatud perede lastele võimaldab vald tasuta hommikupudru, mida söövad lapsed peale esimest tundi (Haljala VV).

Lapsevanemad maksavad lasteaiakohatasu 200 krooni kuus. Kui lasteaias käib perest 2 last, on kohatasu 300 krooni, kui perest käib lasteaias 3 või enam last, maksab lapsevanem 300 krooni kohamaksu, olenemata lasteaias käivate laste arvust. Vähekindlustatud peredel on võimalik taotleda ajutist lasteaia kohamaksu vabastust (Haljala VV).

Väljaspool valda õppivate laste koolisõitu vald alates 2009.aastast enam ei kompenseeri, vähekindlustatud peredel on võimalik taotleda sotsiaaltoetust sõidupiletite alusel (Haljala VV).

Mitmel suvel on noortekeskus korraldanud projektipõhiselt lastele suviseid töö ja puhkelaagreid. Osavõtt nendest on väga aktiivne ja kõiki soovijaid ei ole saanud tööle rakendada.

Senini on vald organiseerinud suvel vähekindlustatud perede lastele 10 päevaseid laagrituusikuid Remniku laagris. Tänavu vald tuusikuid ei tellinud, kuna eelmisel aastal oli raskusi tuusikute realiseerimisel (Haljala VV).

2.4 Tervislik elu- õpi- ja töökeskkond

Käesolevas peatükis kirjeldatakse valla elanike võimalusi tegeleda huvitegevuse ja spordiga, antakse ülevaade tervist mõjutavatest keskkonnatingimustest ja elanike riskikäitumisest.

2.4.1 Huvitegevus ja sport

Alates 2003 aastast on hoogustunud külaliikumine ja moodustati esimesed külaseltsid. 2009. aasta lõpuks on Haljala vallas registreeritud neli aktiivselt tegutsevat külaseltsi. Seltside tegevusega on kaetud enamuse Haljala valla küladest.

Külaseltsid on aktiivselt kirjutanud projekte ja saanud rahastust seltsimajade korrastamiseks. Nii on saanud uue näo Aaspere külakoda, Essu külaselts, käimas on Varangu Seltsimaja avamine. Projektipõhiselt korraldatakse oma piirkonna elanikele mitmesuguseid huvitavaid ja harivaid üritusi, millest võtavad inimesed väga aktiivselt osa.

Vallas on registreeritud neli spordiseltsi (MTÜ-d). Haljala vald jagab mittetulunduslikele ühingutele tegevus- ja projektitoetusi.

Haljalas on eakad koondunud päevakeskuse juurde, kus nendega tegeleb valla sotsiaaltöö spetsialist kolmel päeval nädalas oma põhitöö ülesannete ulatuses. Päevakeskuses tegutseb eakate laulu-tantsu ja võimlemisring. Päevakeskuse tööst võtab osa 20-30 inimest.

Vallas on neli raamatukogu, mis on kujunenud ka omamoodi külakeskusteks. Piirkonniti on raamatukogude külastatavus väga erinev. Kõige suurema külastatavusega on Haljala Raamatukogu, mida külastab päevas 30-50 inimest. 2007. aastal oli lugejaid 524 (neist lapsi 184), laenutusi 14061 (neist lapsi 2540) ja külastusi 7189 (neist lapsi 2509).

Aaspere raamatukogu asub 2007. aastast külakeskuse ruumides, teeninduspiirkonnas elab 647 elanikku, neist lugejaid 117 ja laenutusi 5005. Varangu raamatukogu asub Varangu külas. Raamatukogu teenindab piirkonda, kuhu kuuluvad Essu, Põdruse, Varangu, Pehka, Kandle, Aaviku ja Aasu külad. Teeninduspiirkonnas elab 640 elanikku. 2007. aastal oli lugejaid 131, laenutusi 5448 ja külastusi 2394. Peale raamatute ja ajakirjanduse laenutuse pakuvad raamatukogud ka internetipunkti teenust ja alates käeolevast aastast osutatakse elanikkonnale kohapeal üks kord kuus juriidilist ja sotsiaalnõustamise teenust (Haljala valla raamatukogud).

Vallas on ka kodulootuba, asukohaga Haljala alevikus. 2007. aastal oli külastusi 238, erinevaid üritusi ja näitusi 14 (Haljala VV).

Haljala Võimlat kasutavad gümnaasiumi õpilased kehalise kasvatuse tundide läbiviimiseks, seal toimuvad ka koolivälised treeningud. Aktiivselt tegeldakse lauatenise, võrkpalli, korvpalli ja kergejõustikuga. Peale sporditegemise võimaluse, pakub spordihoone ka duššiteenust.

Vallal on staadion, pikkusega 333 m, mis on kaetud osaliselt kummiplaatidega. Staadionil on korralik jalgpalliväljak (Haljala VV).

Traditsioonilistest kultuuri ja spordisündmustest võib ära märkida Haljala-Aaspere jooksu (millest võtab osa kogu kool), pere päeva, Volbriöö simmani, Jüriöö jooksu ja lastekaitsepäeva rattaralli. Igal kevadel toimub gümnaasiumis projektipäev looduses. Märkimata ei saa jätta aastalõpu Memme-Taadi pidu, millest võtab osa üle 100 eaka üle valla. Üle kogu valla peetakse vastlapäeva paiku erinevaid spordivõistlusi. Südamenädala raames on vallavalitsus organiseerinud eakatele kolesterooli ja vererõhu mõõtmisi (Haljala VV).

2.4.2 Transport ja teedevõrk

Ühistranspordi kasutamismugavus tuleneb valda läbivast heal tasemel riigimaantee vörgust ja ühistranspordi kättesaadavus, lähtudes potentsiaalsest reisijate hulgast piirkondade lõikes, on hea. Liinidel kasutatakse ühistranspordivahendeid, mis vastavad kohtade arvult liini täituvusele.

Kasutatakse suvist ja talvist sõidugraafikut, et paremini arvestada reisijate vajadustega. Vajadus ühistransporditeenuse järgi on muutunud ebaühtlasemaks kui ta oli aastaid tagasi. Paljud kasutavad ühistranspordi asemel isiklikke sõiduvahendeid, mis võimaldab mugavalt ja paindlikult oma ajakasutust planeerida.

Koolibussi kasutamine elanikkonnale annab võimaluse vallakeskusesse tulemiseks koolipäevadel. Sellega on tagatud vallarahvale tervishoiuteenuste kättesaadavus valla territooriumil. Koolibussi kasutamine on tasuta.

Parem ja stabiilsem võiks olla ühistranspordi rahastamine, see looks kindla liinide süsteemi, millega elanikud saaksid arvestada oma elukoha planeerimisel ja valikul, ettevõtte rajamisel või muudel otsustustel.

Valda läbivad teed on suhteliselt heas korras, suurem osa musta katte all. Probleeme on talviti seoses libeduse ja lumega. Käesolevast aastast ei teosta vald oma eelarvest eraisikute lumelükkamist.

Kaubavedude transiit läbi asula on suhteliselt suur, millega kaasneb müra ja kannatab liiklusohutus. Maantee ääres asuvad kool ja lasteaed, samuti elamupiirkond. Oluline elanikkonna elukvaliteedi ja tervise seisukohalt oleks transiitliikluse välja viimine asulast.

Haljala vallas on hetkel kasutuses 6454 meetrit kergliiklusteid. Põdruse – Kunda – Pada maantee rekonstrueerimise käigus rajatakse Põdruse ja Essu küla kergliiklustee, mis varustatakse valgustusega. Samuti rajatakse selle projekti raames välisvalgustus bussipeatustesse.

Projektlahendused on koostatud kergliiklusteede rajamiseks Haljala – Rakvere suunal ja Kärnu – Aaspere suunal. T-1 Tallinn – Narva Rõmeda – Haljala projektiga on kergliiklus planeeritud kogujatee koosseisu. Vajalik oleks koos Haljala – Rakvere suunalise kergliiklustee rajamisega lahendada kergliikluse osa ka Haljala Võsu suunal (Haljala VV).

Välisvalgustuse kasutamine on reguleeritud valgustundliku seadmega, mis käivitab ja kustutab valgustuse. Välisvalgustus vajab rekonstrueerimist Haljala alevikus, Essu-, ja Aaspere külates. Välisvalgustuse planeerimisel tuleks kasutada optimeerimist, mis lähtuks põhjendatud vajadustest ja parimast lahendusest energia kasutamisel.

Looduskaitsealust territooriumi on Haljala vallas kokku 308,2 ha. Haljala vallas on 5 kaitsealust parki kogupindalaga 112,9 ha, 3 kaitsealuse liigi leiukohta, 3 kaitsealuse liigi püsielupaika, 1 rändrahn, 2 puistu, 1 allikad, 3 uuendamata eeskirjaga parki, 2 uuendamata kaitsekorraga ala, 1 maastikukaitseala. Metsadest on Haljala vallas enam levinud niiskete kasvukohtade tüübid.

Haljala alevikus puudub korrastatud tervisepark kergliiklusteedega milline pakuks inimestele puhkekeskkonda ja sportlikku tegevust igal aastaajal. Haljala vallas puuduvad matkarajad ja supluskohad (Haljala VV).

2.4.3 Keskkonna mõjurid

Joogivee kvaliteet on valla territooriumil paikkonniti erinev. Valdav on normist kõrgem raua sisaldus, mis ei ole tervisele otseselt kahjulik, kuid mõjutab vee värvust ja veeseadmete seisukorda. Paikkonniti on leitud ka ülemäärast väävelvesiniku ja ammoniumi sisaldust. Mitmed veekvaliteedi kõikumised tulenevad madalatesse salvkaevudesse nõrguvast pinnaveest. Veekvaliteedi parandamiseks on rajatud uusi sügavamaid puurkaeve, paigaldatud veepuhastusseadmeid ja rajatud veesüsteeme.

Pinnaveekogudesse juhitud puhastamist vajava vee reostuskoormus – pinnaveekogudesse juhitud heitvesi on läbinud eelnevalt bioloogilise või bioloogilise/keemilise töötuse. Suublasse juhitava

puhastusprotsessi läbinud heitvee keskmised näitajad (BHT₇; KHT; Heljum; P_{üld}; N_{üld}) on normilähedased. Heitveepuhastusseadmed on energiamahukad, amortiseerunud ja ebatöökindlad ning vajavad rekonstrueerimist. See parandaks oluliselt pinnaveekogudesse juhitava vee kvaliteeti. Mingi osa juhitakse veekogudesse läbi sadeveekanalisatsiooni ja kraavituse ka sadevett, mida eelnevalt ei puhastata.

Heitvee puhastamine – tiheasustusega aladel kogutakse heitvesi kanalisatsiooni ja pургimissõlmede kaudu ja juhitakse reoveepuhastitesse. Kasutatakse Bio-25; Bio-50; Minibed MB 2,4-6,4; Minibed MB 2,4-6,4; Celpox-bioreaktor biopuhasteid. (Haljala VV)

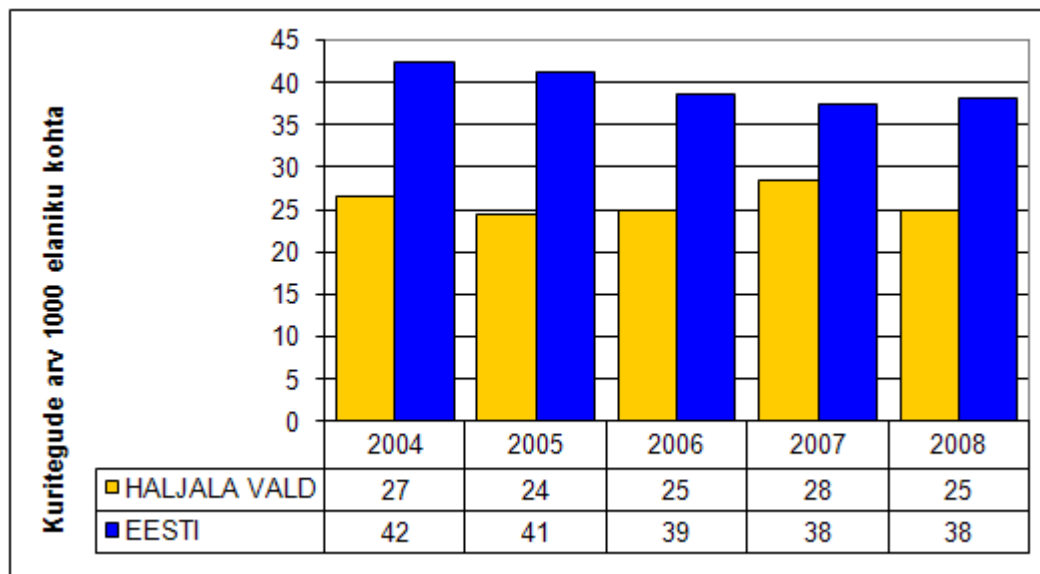
Siseõhk tööstushoonetes on valdavalt loomulik ja paigaldatud sundventilatsioon, elamutes loomulik ventilatsioon. Avalikes asutustes järgitakse tubakaseaduse nõudeid (Haljala VV) Õhu saastavateks paikseteks allikateks on sõidukite heitgaasid, elamute, ettevõtete küttesüsteemid. Haljalal vallas prügila puudub, jäätmekäitluseeskiri on vastuvõetud. Olmejäätmete kogumiseks on korraldatud olmejäätmevedu, pakendijäätmete kogumine koostöös taaskasutus-organisatsioonidega, ohtlike jäätmete kogumine on vastavas kogumisjaamas (Haljala VV).

Valla elanike terviste mõjuriteks võib pidada ka meedia ja reklaamitööstust – n.o mõjurid, mis mõjutavad inimese vaimset seisukorda ja mille süvenemine on jätkuv infoühiskonna arenemisega. Oluline on seda teadvustada ja leida võimalused ja vahendid mõjude leevendamiseks ja/või vältimiseks.

2.4.4 Kuriteod ja õnnetused

Ida Prefektuuri andmetel oli 2004. aastal Haljala vallas 76 kuritegu, neist 46 varavastast ja 5 isikuvastast. Liikluskuritegude arv 8 sh joobes juhtide süül 7. Liiklusõnnetusi inimkannatanutega 4., vigastatud 12 ja hukkus 1 inimene.

Üldiselt võib öelda, et kuritegevus Haljala vallas jääb Eesti keskmisele tasemele, kuigi Lääne-Virumaa keskmisest on see mõnevõrra kõrgem. Põhilised probleemid on varavastased kuriteod. Siiski on hea meel tõdeda, et kuritegude arv (sh varavastaste kuritegude arv) on viimastel aastatel vähenenud (L-Viru aastaraamat)

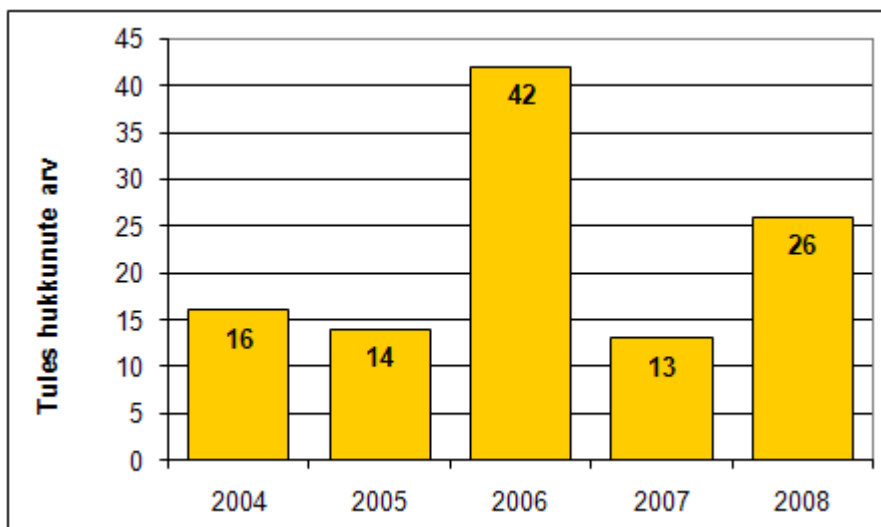

Joonis 18. Kuritegude arv 1000 elaniku kohta

2006. aastal oli registreeritud kuritegusid vallas 71, 2007. 81 ja 2008. aastal 71 kuritegu. Protsentuaalselt vähenes kuritegude arv maakonnas aastatel 2006-2008 aastal kõige rohkem Haljala vallas (-12,3%) L-Viru aastaraamat).

Arvestades asjaolusid, et suurem osa elamutest on puidust ja ahjuküttega, on tulekahju puhkemise risk vallas väga suur. Elumaju on põlenud viimase kahe aasta jooksul 8. Tules on hukkunud 1 inimene. Elamute süttimises on põhjuseks olnud alkoholihoobes inimeste hooletu suitsetamine, külmade ilmadega ülekütmine, vananenud elektrisüsteemid ja amortiseerunud küttekolded. Ühel juhul on tuvastatud süütamine. Korstnapühkijad külastavad valda regulaarselt ja iga inimene saab valla kaudu või ka otse endale korstnapühkija koju kutsuda.

Viimastel aastatel on jagatud koostöös päästeametiga riskirühma kuuluvatele inimestele üle 80 suitsuanduri, teist sama palju andureid on elanikel olnud võimalik soodushinnaga vallavalitsusest osta. Pidev ennetustöö päästeametiga jätkub.

Joonis 19. Tulekahjud Haljala vallas (Päästeamet, L-Viru MK aastaraamatud)

Joores juhte tabati 2007. aastal vallas 22 ja 2008. aastal 19.

Valla territooriumil tegutseb 5 kauplust, millest kõigis müüakse ka alkohoolseid jooke. Kauplused on Aasperes, Essus ja Haljalas. Kaupluste arv on Haljala vallas püsinud suhteliselt stabiilsena. Valla kahes suuremas külas Aasperes ja Essus on kummaski üks kauplus ja Haljala alevikus kaks kauplust ning neile lisaks bensiinijaam Haljala alevikus. Alates 2005. aastast on bensiinijaam olnud avatud ööpäevaringselt (alkoholi müük alates 2005. aastast).

Tõusnud on toitlustusettevõtete arv. Kui aastal 2004 oli Haljala vallas kaks toitlustusasutust, siis aastal 2007 oli neid juba neli ja 2009. aastal viis ning kõik omased alkoholi jaemüügi luba. Nendest üks oli majutusteenust pakkuv ettevõtte ja kaks turismindusele ja vabaaja veetmisele (peamiselt kalapüük) suunatud ettevõtjad. Ükski toitlustusasutus ega kauplus ei ole avatud ööpäevaringselt. Ööpäevaringselt on alkohol kätte saadav vaid bensiinijaamast.

Haljala vald ei ole kehtestanud täiendavaid alkohoolsete jookide jaemüügi piiranguid. Esitatud vihjete peale on politsei teostanud alkoholi jaemüügi õigsuse kontrolli (enne 2008. aastat ehk enne riiklikult kehtestatud öise alkoholi jaemüügipiirangu jõustumist), et tagada alkoholi mittekättesaadavus alaealistele. Valda ei ole teadaolevalt informeeritud ühestki alkoholi jaemüügi eeskirja rikkumisest valla territooriumil asuvates kauplustes ega toitlustusasutustes. Käesoleval ajal ei müüda üle kogu riigi alkoholi kella 22.00-st kuni 10.00-ni.

2.5 Tervislik eluviis

Kohalik omavalitsus levitab tervisealast informatsiooni eelkõige vallalehe kaudu, kuid ka perearsti ja külaseltside abil. Koostöös kooliga kutsutakse külla erinevaid erialaarste ja viiakse läbi erinevaid loenguid üks korda aastas (enamasti pereürituse raames).

Haljala vallas on läbiviidud alljärgnevad tervislikke eluviise propageerivad üritused (HaljalaVV):

- külaseltsides erinevad loengud tervise hoidmise eesmärgil;
- kepikõnni propageerimine ja keppide müük;
- traditsioonilised külade spordipäevad;
- vallapäevade raames erinevad spordivõistlused;
- Haljala-Aaspere jooks
- Jüriööjooks
- vastlapäeva tähistamine sportlike üritustega koolis, lasteaias ja külakeskustes;
- Haljala Gümnaasium tähistab traditsiooniliselt isadepäeva sportliku pereüritusega;
- Koolis ja lasteaias tutvutakse tervisliku toitumise aluseid

Viimasel ajal on näha valla teedel üha rohkem inimesi harrastamas kepikõnni ja niisama liikumist. Kepikõnn on eriti populaarne eakate hulgas, sest seda saab harrastada ka talvel kus kepid on toeks libedal teel. Kahjuks ei ole vallas sobivaid metsaradu, kus kepikõnni harrastada, samuti puuduvad alevisisestel kõnniteed. Õnneks ei ole viimasel ajal juhtunud jalakäijatega valla teedel õnnetusi, aga väga oluline on elanikkonnale meelde tuletada turvaelementide kasutamist.

Jalgratas on vallas väga levinud liikumisvahend. Suvel on jalgrattaga liikujaid valla teedel väga palju, kuid kahjuks ei ole meie inimesed veel harjunud mõtlema ohutusele jalgrattaga liigeldes. Vähe kantakse kiivreid ja liigeste kaitsmeid.

Kuna Võsu asub meist 22 km kaugusel ja AQVA veekeskus 10 km kaugusel, peaks olema inimestel võimalus käia ka ujumas. Kahjuks sellealased andmed puuduvad.

Terviseprofiili täiendamise käigus tuleks küsitluste teel välja selgitada elanike tervisespordialadega tegelemine.

2.6 Tervise teenused

Lähim haigla Haljala valla elanikele asub Rakveres. Hooldushaigla teenust saavad vallaelanikud Rakvere või Tapa hooldushaiglas. Eriarstiabi teenuseid saavad meie valla elanikud kas Rakveres, Tallinnas või Tartus. Kaugemal käimisega tekivad transpordiprobleemid, sest see on kallis. Võimalusel annab transpordi vald või toetab sotsiaaltoetusega vähekindlustatud inimeste arstil käimist. Hambaraviteenust osutatakse Haljalas kohapeal, kuid kõrge hinna tõttu on see vähekindlustatud inimestele kättesaamatu.

Esmatasandi arstabi pakuvad valla territooriumil 2 perearsti, kuid üldsusel on ligipääs ka hädaabi teenusele. Perearstide vastuvõtt asub Haljala alevikus, kus nad teenindavad Haljala ja selle lähiümbruse elanikke. Eraldi vastuvõtt toimub Essus ja Aasperes. Perearst Koidu Saamoti nimistu suurus on 1629 inimest, millele lisanduvad kindlustamata inimesed. Perearst Rahel Saarel on nimistus 1562 inimest (L-Viru aastaraamat). Apteegiteenust pakutakse valla territooriumil Haljala alevikus, 5 päeva nädalas. Piiriäärsed elanikud kasutavad ka Kunda, Kadrina ja Rakvere apteekide teenuseid.

Haljala kooli lapsi teenindab Haljala perearst Koidu Saamot. Töötervishoiuteenust pakuvad vastava litsentsiga arstid ja lähim töötervishoiuarst on Rakveres. Ämmaemandateenust pakutakse Kundas ja Rakveres. Vajadusel saab abi perearstide juures (Haljala perearst). Koduõendusteenust saab vajadusel Rakvere haiglalt tellida perearsti saatekirja alusel. Terviseteenuste kättesaamist segab kohati puudulik transport.

Nõustamisteenustest on valla territooriumil võimalik saada sotsiaalnõustamist ja juriidilist abi, mida osutab vallavalitsus ja mis on elanikele tasuta. Perenõustamisteenust, erivajadustega laste nõustamist ja noorte nõustamisteenust pakutakse Rakveres, seksuaalnõustamist Tallinnas ja Tartus, suitsetamisest loobumise nõustamine toimub perearstide ja Rakveres kopsuarsti juures, narkomaania nõustamine Rakveres ja Tapal. Võimalusel toetab vald transporditeenusega ja vajadusel tasub ka nõustamisteenuse eest. Toitumise nõustamist pakuvad perearstid, vajadusel suunatakse patsient eriarsti juurde Tallinna või Tartusse.

3 Terviseprofiilist tulenevad probleemid tegevuse eesmärgid ja tegevuskava

Lähtuvalt praegusest majanduslikust olukorrast ei ole võimalik ette planeerida tegevustele ajalist ja rahalist ressursi. Peatükis on välja toodud valdkondade probleemid, eesmärgid ja nende täitmiseks võimalikud tegevused.

Terviseprofiili eesmärk:

Haljala vald on kvaliteetse ning jätkusuutliku elukeskkonnaga, terve, haritud ja aktiivse rahvastikuga piirkond, kus on tugev paikkondlik identiteet.

3.1 Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

Sotsiaalse sidususe all mõistetakse ühiskonna võimet tagada iga oma liikme heaolu, ületades sotsiaalset lõhestumist ja vältides tõrjutust. Sidususel on otsene seos tervisega – mida suurem on sidusus, seda paremad on ka tervisenäitajad. Sidususe kõrge tase toetab ka sotsiaalset turvalisust, mis on omakorda oluline tervise mõjur. Sotsiaalset turvalisust iseloomustavad tööhõive, vaesuse ja kihistumise näitajad. Tõrjutud sotsiaalsete gruppide olemasolu on oluline risk rahva tervisele, seevastu võrdsed võimalused ja võrdne ligipääs teenustele suurendavad sotsiaalset turvalisust ja sidusust ning parandavad tervisenäitajaid.

Kohalikul võimul on võimalused mõjutada sotsiaalse sidususe arengut seadusandluse, rahastamisotsuste ja ühiskonna prioriteetide kujundamise kaudu.

Avalik sektor saab toetada valitsusväliste organisatsioonide initsiatiive ja arengut, kaasates indiviidide ja huvigruppe otsuste tegemisse. Sidususe planeeritud arendamine ja sotsiaalselt tundlike rühmade kaasamine toob kaasa nii usalduse kui ka sotsiaalse ja majandusliku turvalisuse kasvu, mis on olulised rahvastiku tervise mõjurid.

Valdkonna probleemid:

- Majanduskriis on suurendanud töötute arvu vallas. Töötus suurendab omakorda tõrjutust ja majanduslikku toimetulematust.
- Maksimaksjate osakaal elanikkonnast suhteliselt väike, see kasvatab survet valla eelarvele ja sotsiaalsfääri ülevõlpidamise võimekusele.
- Vallas on palju tööd teha soovivaid eakaid ja puudega inimesi, kuid sobivat tööd praktilisel võimatu leida. Tulemuseks on eakate ja puudega inimeste sotsiaalse sidususe vähenemine ja risk tõrjutuse tekkimiseks.
- Suur alkoholiprobleemidega inimeste arv, mis on kogukonnale turvalisuse riskiks.
- Vallasisese transpordi puudumine eri piirkondadest ei võimalda elanike juurdepääsu Haljala Rahvamaja kultuuriüritustele ja vähendab kogukonna sidusust.
- Omastehoolajate suur arv, mis toob kaasa neile sissetulekute vähenemise, see põhjustab majandusliku olukorra halvenemist. Neile kehtib küll ravikindlustus, kuid nad ei suuda tasuda tervishoiuteenuste eest. Suur stressi ja tõrjutuse tekkimise oht.

Valdkonna eesmärk:

Haljala valla elanikerühmade sidususe suurendamine ja tõrjutuse vähendamine.

Võimalikud meetmed:

- Kaasata külaliikumisse elanikerühmi, kes on kaotanud või kellel on oht kaotada töö side kogukonnaga (töötud, puudega inimesed, alkoholi probleemidega inimesed jt) läbi koolituste, infopäevade, ja nõustamiste. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 90000.-
- Arendada valla sotsiaalsel infrastruktuuri, toetada koostöö- ja toetusvõrgustike ja huvialaühenduste tegevust ning luua inimeste omaalgatust ja sotsiaalset aktiivsust soosiv keskkond läbi vallaeelarve, koolituste, projektide ja infopäevade. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 20000.-
- Tagada tervisega seonduva teabe kättesaadavus vallaelanikkonnale eriti sotsiaalselt tundlikele gruppidele nende õiguste, hüvitiste ja teenuste kohta, kasutades projekte, koolitusi, infopäevi, nõustamisi. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 25000.-
- Korraldada vallaelanike sotsiaalse sidususe suurendamiseks ülevallalisi terviseedendamise alaseid üritusi läbi projektide, teabepäevade. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 50000.-
- Viia läbi omastehoolajate teadlikkuse tõstmist läbi koolituste, teabepäevade ja nõustamise. Aeg: 2011.a. Summas: 20000.-

3.2 Laste tervislik ja turvaline areng

Lapse- ja noorukieas pannakse alus inimese terviseteadlikkusele ja tervist säästvale käitumisele. Tervist mõjutavad peresuhted, kodused elamistingimused, kodukoha loodus- ja tehiskeskkond, lasteaia- ja koolikeskkond, samuti üldine sotsiaalmajanduslik keskkond, sh haridus- ja tervishoiusüsteemi korraldus ning töötus ja vaesus riigis. Suurt mõju avaldab lastele neid ümbritsev sotsiaalne võrgustik, vanemate, vanavanemate ja sõprade eluviis ja käitumine. Lapse ja noore tervise ja arengu kujunemist tuleb käsitleda koosmõjus perekonna ja keskkonnaga, kus laps suurema osa ajast viibib. Investeering haridusse võrdub investeeringuga tervisesse.

Koolil ja koolis toimuval on oluline roll lapse väärtushinnangute, sotsiaalsete oskuste, tervise ja toimetuleku kujunemisel. Haridustee katkemine ja rahvastiku tervis on omavahel seotud. Mida madalam on hariduslik tase, seda halvemad on tervisenäitajad ning lühem keskmine eluiga. Pöörates õigel ajal tähelepanu arengu- ja tervisehäiretele ning riskiteguritele, on võimalik paljusid probleeme ennetada. Varajase sekkumise nüüdisaegne käsitus põhineb tervishoiu-, sotsiaal- ja haridusvaldkonna paindlikul koostööl, liikudes meditsiiniliselt mudelilt enam sotsiaalse mudeli poole. Tähelepanu vajavad sotsiaalsete probleemidega, tagasihoidliku haridusliku ning majandusliku taustaga peredes elavad lapsed ja noored. Nende tervise ja arengu toetamisele suunatud tegevused aitavad märkimisväärselt vähendada rahvastiku tervisenäitajates avalduvat ebavõrdsust.

Valdkonna probleemid:

- Puuduvad uuringud laste subjektiivsete hinnangute kohta oma tervisele ja teadmiste kohta tervise edenduse vallas.
- Valla eelarve vähesed võimalused lastega perede toetamiseks.
- Suurenenud probleemid laste koolikohustuse täitmise ja tervist kahjustava käitumisega.
- Logopeedilise abi puudumine lasteaias vähendab laste edasijõudmist õppetöös ja nõuab parandusõppe rakendamist koolis

- Koolil ja lasteaial puudub otsene kontakt lastevanematega, mis omakorda suurendab käitumisprobleemide tekkimise riski.
- Vähesed võimalused lastel suvel töötamiseks.
- Kergliiklusteede puudumine ja lapsevanemate vähene vastutustunne laste turvalisuse eest suurendab jalgrattaga liiklevatele laste riski sattuda liiklusõnnetustesse.
- Koolimaja juures olev parkla ei vasta liiklusohutuse nõuetele ja suurendab lastel riski sattuda liiklusõnnetustesse.
- Valla ääremaa del elavad lapsed ei saa käia valla keskkuses asuvas spordihoones. Neil puudub ka alternatiivse valikuvõimaluse toetus.

Valdkonna eesmärk:

Haljala vald on tervislikke eluviise, õpilase eripära ja arengut toetava õpikeskkonnaga omavalitsus. Haljala valla noortel on head huvihariduse omandamise ja tervislikud vaba aja veetmise võimalused.

Võimalikud meetmed:

- Saada laste subjektiivne hinnang oma tervisele ja nende teadlikkusele tervist edendava elustiili kohta läbi uuringute, infopäevade . Aeg: 2010.a. Summas: 30000.-
- Suurendada lastevanemate teadlikkust ja oskusi laste tervise edendamisel ja arengu toetamisel läbiprojektide, infopäevade, loengute , vestluste ja nõustamiste. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 35000.-
- Võimaldada logopeediline abi lasteaia lastele läbi vallaeelarve logopeedi tööle rakendamisega lasteaias.
- Suurendada lastevanemate ja haridusasutuste koostöövõimalusi läbi projektide, infopäevade, loengute ja nõustamiste. Aeg: 2010-2011.a. Summas: 30000.-
- Noortekeskusel leida võimalusi laste suvise koolivaheaja sisustamiseks läbi vallaeelarve ja projektide. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 60000.-
- Propageerida ohutut ja tervislikku liikumist ja turvaelementide kasutamist läbi projektide, infopäevade, loengute ja nõustamiste. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 20000.-
- Toetada valla äärealadel elavate laste tegevusi spordirajatiste ja mänguväljakute ehitamiseks läbi vallaeelarve ja projektide. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 200000.-

3.3 Tervist toetav keskkond

Inimest ümbritsev keskkond mõjutab tervises seisundit sageli enam, kui seda tajutakse. Selles peatükis vaadeldakse elukeskkonnana keskkonda, mis ümbritseb meid väljaspool töö- ja õpikeskkonda. Elu-, töö- ja õpikeskkonda võivad sattuda erinevad ohutegurid (keemilised, füüsikalised, bioloogilised) peamiselt toodetest, ehitistest, rajatistest, sõidukitest ja tööstusettevõtetest. Eelnimetatud ohuteguritega puutub inimene kokku kas vahetu kontakti või õhu, vee ja toidu kaudu. Samuti võib kontakt ohuteguritega toimuda teiste inimeste või ka loomade kaudu. Elu-, töö- ja õpikeskkonnast tulenevate ohutegurite negatiivne mõju võib ilmned a tihti alles aastate pärast (näiteks areneb välja allergia, närvikahjustus või kasvaja). Sageli mõjutab inimese tervist samal ajal mitu keskkonnast tulenevat ohutegurit. Seega on keskkonna mõju tervisele kompleksne ning sõltub nii keskkonnategurite iseloomust kui ka ajast, mille jooksul nad tervist mõjutavad.

Valdkonna probleemid:

- Puuduvad andmed avalikke teenuseid pakkuvate asutuste vastavusest tervisliku töö-ja õpikeskkonna nõuetele.

- Probleemiks on piirkonniti põhjaveetaseme langemine ja kaevude kuivaks jäämine, mis põhjustavad probleeme elanikkonna joogiveega varustamisel.
- Haljala valla probleemiks on vananenud seadmed, biopuhastite moraalne ja füüsiline vananemine ning amortiseerunud kanalisatsiooni ja joogivee torustikud
- **Heitveepuhastusseadmed on energiamahukad, amortiseerunud ja ebatöökindlad ning vajavad rekonstrueerimist.**
- Kaubavedude transiit läbi asula on suhteliselt suur, millega kaasneb müra ja kannatab liiklusohutus. Maantee ääres asuvad kool ja lasteaed, samuti elamupiirkond. Oluline elanikkonna elukvaliteedi ja tervise seisukohalt oleks transiitliikluse välja viimine asulast.
- Välisvalgustus vajab rekonstrueerimist Haljala alevikus, Essu-, ja Aaspere külates.
- Haljala alevikus puudub korrastatud tervisepark kergliiklusteedega milline pakuks inimestele puhkekeskkonda ja sportlikku tegevust igal aastajal.
- Haljala vallas puuduvad matkarajad ja supluskohad.

Valdkonna eesmärk:

Haljala vald on meeldiva elukeskkonnaga, korrastatud ja kaasaegse infrastruktuuriga linnalähedane vald, kus järgitakse säästva arengu ja terviseedenduse põhimõtteid

Võimalikud meetmed:

- Selgitada välja avalikke teenuseid pakkuvate asutuste vastavus tervisliku töö ja õpikeskkonna nõuetele läbi uuringute. Aeg: 2010.a. Summas: 30000.-
- Leida võimalusi elanikkonna paremaks varustamiseks joogiveega läbi vallaeelarve, projektide, teabepäevade ja nõustamiste. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 250000.-
- Leida võimalusi Haljala, Aaspere ja Essu vee ja kanalisatsioonisüsteemide rekonstrueerimiseks läbi vallaeelarve ja projektide Aeg: 2010-2012.a. Summas: 500000.-.
- Transiitliikluse välja viimine asulast läbi vallaeelarve ja projektide
- Välisvalgustuse rekonstrueerimine Haljala alevikus, Essu-, ja Aaspere külates läbi vallaeelarve ja projektide. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 150000.-
- Haljala alevikku tervisepargi, matkaraja ja kergliiklusteede rajamine läbi vallaeelarve ja projektide. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 1000000.-

3.4 Tervislikud eluviisid

Käesolevas peatükis antakse ülevaade sellest, kuidas oleks võimalik tervislikke valikuid suurendada ning inimeste riskikäitumist vähendada.

Peamisteks käitumuslikeks tervisemõjuriteks tuleb pidada vähest kehalist aktiivsust, tasakaalustamata toitumist ja riskikäitumist, näiteks alkoholi, tubaka ja narkootikumide tarbimist, hasartmängurlust, riskivat seksuaalkäitumist ning ebaturvalist käitumist liikluses (kiiruse ületamine, turvavööde ja helkurite kasutamata jätmine jne).

Tervisekäitumist mõjutavad otseselt isiku enda hoiakud, uskumused, väärtushinnangud, teadlikkus, oskused ja motivatsioon. Inimest ümbritsev elukeskkond oma keskkondlike, sotsiaal-majanduslike ja psühhosotsiaalsete mõjudega määrab suures osas ära, milliseid tervist puudutavaid otsuseid inimene langetab ja kuidas inimene enda ja teiste tervise suhtes käitub.

Tervisliku eluviisi soodustamiseks tuleb erinevate eluvaldkondade esindajatega koostöös viia ellu abinõud terviseteadlikkuse ja tervist toetava keskkonna kujundamiseks. Tuleb suurendada kehalist aktiivsust soodustavate võimaluste ja täisväärtusliku toidu kättesaadavust, vähendada

sõltuvust tekitavate ainete kättesaadavust ja nõudlust nende järele ning soodustada turvalist käitumist liikluses, olmes ja vaba aja veetmisel.

Valdkonna peamised probleemid:

- Puuduvad uuringud rahvastiku ja erinevate riskirühmade liikumis- ja toitumisharjumustest määravate mõjurite ja hoiakute kindlaks tegemiseks, laste ülekaalulisuse trendide jälgimiseks ning efektiivsete sekkumiste planeerimiseks; puuduvad regulaarsed toitumist ja toidu ohutust käsitlevad riskiuuringud
- Puudub teave elanikkonna subjektiivsete tervisehinnangute ja tervisespordiga tegelemise kohta.
- Tervisespordiga tegelemise võimaluste valik on väike, puuduvad terviserajad, kergliiklusteed, valgustatud suusarajad.
- Mittetulundusühingud ja külaseltsid ei tegele spordi- ja tervist edendavate ürituste korraldamisega.
- Toimub vähe ülevallalisi sportlikke üritusi.
- Teavitustöös on liiga vähe tähelepanu pööratud igapäevase kehalise aktiivsuse suurendamisele ja eneseabi võimalustele terviseedenduse vallas.

Valdkonna eesmärk:

Haljala valla elanikud on tervislike ja sportlike eluviisidega

Võimalikud meetmed:

- Koguda teavet valla elanike toitumisharjumuste ja tervisespordiga tegelemise kohta läbi uuringute ja projektide. Aeg: 2011.a. Summas: 60000.-
- Tõsta inimeste teadlikkust tervislikust toitumisest, tervist toetavast liikumisest ning liikumisharrastuse võimalustest läbi koolituste, nõustamiste, infopäevade. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 90000.-
- Tagada kehalist aktiivsust soodustav toetav keskkond (sh tervist edendavad võrgustikud, koolisport) ning infrastruktuur läbi vallaeelarve ja projektide. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 70000.-
- Anda inimestele võimalus veeta vaba aega kehaliselt aktiivselt, ühisüritustel ja perepäevadel osalemiseks läbi vallaeelarve ja projektide. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 95000.-
- Soodustada sõltuvusprobleemidega inimeste eneseabi- ja tugigruppidega liitumist läbi nõustamise. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 90000.-
- Edendada sõltuvusvaba elustiili ja suurendada erinevate huvidega inimeste vabaajaveetmise võimalusi läbi valla eelarve ja projektide. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 60000.-
- Levitada tervisealast informatsiooni vallalehe, tervisepäevade korraldamise, loengute ja nõustamiste läbi. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 80000.-

3.5 Tervishoiuteenuste pakkumise jätkusuutlikkus

Ühiskonna arenguga kaasnevad uued ülesanded, mille lahendamine eeldab tasakaalu leidmist ja kompromissi ühiskonna erinevate huvigruppide vahel.

Pärast taasiseseisvumist on Eesti tervishoiusüsteemis toimunud suured muutused. Tervishoiureformid algasid 1992. aastal üleminekuga solidaarsele ravikindlustusepõhisele tervishoiu rahastamisele, mis tõi endaga kaasa tervishoiuteenuse osutajate ja tervishoiu rahastaja

eraldumise ning lepinguliste suhete tekkimise haigekassa ning tervishoiuteenuse osutajate vahel. Teiseks oluliseks muutuseks Eesti tervishoiusüsteemis on teenuse osutajate võrgustiku reorganiseerimine perearstikeskse esmatasandisüsteemi ning optimeeritud haiglavõrgu arendamise kaudu.

Eesti tervishoiusüsteemis on avalikul sektoril märkimisväärne roll tervishoiu korraldamises ja tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamises. Samas on tervishoiusüsteemi toimivuse ja paindlikkuse suurendamiseks rakendatud mitmeid erasektori põhimõtteid. Seetõttu tegutsevad kõik tervishoiuteenuse osutajad eraõiguse alusel. Perearstid on valdavalt kas füüsilisest isikust ettevõtjad või äriühingute omanikud ja palgatöötajad ning haiglad sihtasutused või aktsiaseltsid. Selleks et paremini tagada haiglate tegutsemise eesmärkide vastavus avalikele huvidele, on haiglate omanikeks kas riik, kohalik omavalitsus või muu avalik-õiguslik organisatsioon, kes haiglate nõukogude kaudu suunavad haiglate tegevjuhtkonna igapäevategevust.

Tervishoiusüsteem peab olema patsiendikeskne, et tagada ravi järjepidevus. Selle oluliseks eelduseks on esmatasandi, eriarstiabi ja hooldusravi/hoolekande vaheline koostöö ning koordineeritus. Oluline aspekt on ka patsiendi informeeritus, mis ühelt poolt tähendab oskust orienteeruda tervishoiusüsteemis ning teisalt teadlikkust oma terviseprobleemidest ning ravivõimalustest.

Valdkonna peamised probleemid:

- Puudub teave elanikkonna rahulolust ja tervishoiuteenuse kättesaadavusest.
- Elanikkonnal vähesed esmaabialased teadmised.
- Suurenev omaosalus tervishoiuteenuste ja ravimite eest tasumisel, ei võimalda krooniliste haiguste ja madalama sissetulekuga inimestel ravi kättesaadavust.
- Vähekindlustatud elanikkonnal puudub ligipääs hambaraviteenusele

Valdkonna eesmärk:

Haljala valla elanikele on tagatud esmatasandi arstiabiteenus ja juurdepääs eriarsti ning rehabilitatsiooniteenustele.

Võimalikud meetmed:

- Korraldada elanikkonna rahulolu-uuringuid tervishoiuteenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse kohta läbi projektide, uuringute ja infopäevade. Aeg: 2011.a. Summas: 20000.-
- Omastehoolajate koolitamine läbi nõustamiste, koolituste ja infomaterjali. Aeg: 2010.a. Summas: 15000.-
- Esmaabialaste teadmiste suurendamine valla elanike seas, läbi teabepäevade, loengute, koolituste. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 60000.-
- Toetada mittetulundusühinguid ja külaseltse terviseedenduse ja sportlike ürituste korraldamisel läbi vallaeelarve ja projektide. Aeg: 2010-2012.a. Summas: 90000.-
- Toetada perearstide- ja apteegiteenuste pakkumist infrastruktuuri korras hoidmisel läbi vallaeelarve.
- Toetada vähekindlustatud inimesi ravimite eest tasumisel läbi sotsiaaltoetuste.

4 Kokkuvõte

Haljala valla terviseprofiili koostamise eesmärgiks on kaardistada vallarahva tervist ja heaolu mõjutavate sotsiaalsete, keskkondlike ning majanduslike tegurite hetkeseis. Neid analüüsides tuua välja peamised tervist mõjutavad probleemid ja –vajadused ning pakkuda välja võimalikud tegevused probleemide lahendamiseks ja vajaduste rahuldamiseks.

Haljala Vallavolikogu 17.veebruari 2010 otsusega nr 34 algatati Haljala valla terviseprofiili koostamine. Otsusega kinnitati terviseprofiili koostamise juhtideks majandusspetsialist Marko Teiva ja sotsiaaltöötaja Urve Vogt'i ning määrati juhtrühmaks vallavolikogu sotsiaalkomisjon. Juhtrühm koostas terviseprofiili õigeaegseks valmimiseks ajakava ja määras iga valdkonna andmete kogumise eest vastutava liikme.

Komisjoni liikmed kaasasid ümarlauale andmete kogumiseks ja aruteludeks inimesi erinevatelt eluvaladelt ning huvirühmadest. Valminud terviseprofiili projekt avalikustati ettepanekute ja paranduste tegemiseks elektrooniliselt Haljala Valla kodulehel ja paberkandjal valla raamatukogus.

Valla tervisetegurite hetkeseisundit on hinnatud Tervise Arengu Instituudi poolt koostatud Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamise juhendmaterjalis vajalikuks peetud indikaatorite abil.

Kuna käesoleva terviseprofiili koostamisel ei olnud võimalik vallarahva tervisekäitumise ja subjektiivsete hinnangute kogumiseks uuringute ja küsitluste läbiviimine, on terviseprofiili eesmärgiks anda esialgne ülevaade vallarahva hetkeolukorrast ja tervisemõjuritest, mis annavad võimaluse terviseedenduse edasiseks arendamiseks.

Hetkel kogutud andmete põhjal ei ole võimalik anda hinnangut vallarahva tervisele, kuna objektiivse hinnangu andmiseks tuleb korraldada rida uuringuid ja analüüse, mis on terviseprofiili arengukavas kajutatud valdkonna meetmete all.

Lähtuvalt praegusest majanduslikust olukorrast ei ole võimalik ette planeerida tegevustele ajalist ja rahalist ressursi. Peatükkides on välja toodud valdkondade probleemid, eesmärgid ja nende täitmiseks võimalikud tegevused.

Keskkonnast tulenevad otseseid tervist kahjustavaid tegureid vallas ei ole. Puuduvad andmed avalikke teenuseid pakkuvate asutuste vastavusest tervisliku töö- ja õpikeskkonna nõuetele. Probleemiks on piirkonniti põhjaveetaseme langemine ja kaevude kuivaks jäämine, mis põhjustavad probleeme elanikkonna joogiveega varustamisel. Haljala valla probleemiks on vananenud seadmed, biopuhastite moraalne ja füüsiline vananemine ning amortiseerunud kanalisatsiooni ja joogivee torustikud.

Suurimate probleemidena tulid välja töötus ja vallaeelarve vähesed võimalused sotsiaalsfääri kulutuste rahastamiseks ja laste huvitegevuse toetamiseks.

Haljala valla 2010. aasta eelarvekogusumma on 30,5 miljonit krooni, mis on 2009 aasta kinnitatud eelarvest 9,23% väiksem. Selle tulemusena on tegevuskulude kärpimine ning investeringute miinimumini viimine. Suurima osa 2010. aasta eelarvekuludest moodustavad

hariduskulud (70,8%), mis on seoses lasteaia investeeringutoetusega. Reservfondi suurus moodustab 2,2% eelarvekulude kogumahust, mille arvelt kaetakse ettenägematud kulud kui ka maksulaekumiste paranemise korral investeeringute omaosalus.

Valla rahvastik väheneb, samas kasvab eakate inimeste osakaal elanikkonnast. Haljala vallas on 146 puudega inimest, mis moodustab 5,1 % kogu valla elanikkonnast. Puudega inimestest on vanaduspensionäre 72, tööelisi 58 ja lapsi 16%. Puudega inimese töövõimetuspension ei võimalda ligipääsu kõigile pakutavatele raviteenustele, sageli napib raha ravimite ja hambaraviteenuse jaoks. Vajadus vallaeelarvest sotsiaaltoetuste eraldamiseks nendele raviteenuste kättesaamisel on vajalik, kuid hetkel puuduvad vallaeelarves selleks piisavad vahendid. Oluline on teavitada inimesi võimalustest, mida nad ise oma tervise ja tuleviku kindlustamiseks ette saavad võtta.

Arvestades vallaeelarve tegelikke võimalusi on lõpetatud koolilõpetaja toetuse maksmine, ja koolitoidu ning koolitranspordi eest tasumine väljaspool valla kooli. Tervishoiuteenuste eest tasumiseks vallaeelarves vahendeid ei piisa, samuti ei ole vahendeid hambaravi võimaldamiseks elanikkonnale, kuigi avaldusi selleks esitatakse.

Vallas puuduvad uuringud rahvastiku ja erinevate riskirühmade liikumis- ja toitumisharjumustest määravate mõjurite ja hoiakute kindlaks tegemiseks, laste ülekaalulisuse trendide jälgimiseks ning efektiivsete sekkumiste planeerimiseks. Samuti puudub teave elanikkonna subjektiivsete tervisehinnangute ja tervisespordiga tegelemise kohta. Sellepärast on terviseprofiili arengukavas välja toodud sellealaste uuringute läbiviimine.

Tervisespordiga tegelemise võimaluste valik on vallas väike, puuduvad terviserajad, kergliiklusteed, valgustatud suusarajad. Mittetulundusühingud ja külaseltsid ei tegele spordi- ja tervist edendavate ürituste korraldamisega.

Terviseprofiili arengukavas on planeeritud rida meetmeid elanikkonna sidususe ja kogukonna ühtsuse suurendamiseks. Terviseprofiili tegevuskava koostamisel on aluseks võetud Haljala valla arengukavas aastani 2012 toodud tegevusi.

5 Lühendid

ELUKESKKOND – looduslik ja tehiskeskkond, mis ümbritseb meid väljaspool töö- ja õpikeskkonda.

ELUKVALITEET – üksikisikute arusaam oma positsioonist kultuuri- ja väärtussüsteemis, milles nad elavad, koos selle positsiooniga seotud eesmärkide, ootuste, standardite ja muredega.

ESMATASANDI TERVISHOID – oluline tervishoiu valdkond, mis tehakse kättesaadavaks riigile ja ühiskonnale jõukohase tasu eest ja meetoditega, mis on praktiliselt ja teaduslikult põhjendatud ning sotsiaalselt aktsepteeritud.

KEHALINE AKTIIVSUS – keha mis tahes liikumine, mis on põhjustatud lihastööst ning mis põhjustab suuremat energiakulu kui organismi põhiainevahetuse (rahulolekutaseme) energiakulu. Mitmesugune tegevus alates organiseeritud sporditegemisest kuni tööl või koolis käimiseni või vabaõhutegevuseni.

KESKKONNATERVIS – termin hõlmab neid inimese tervise aspekte, k.a elukvaliteet, mida mõjutavad keskkonna füüsikalised, keemilised, bioloogilised, sotsiaalsed ja psühhosotsiaalsed tegurid; puudutab ka praeguse ja tulevaste põlvkondade tervisele potentsiaalselt ebasoodsalt mõjuda võivate keskkonnategurite hindamise, korrektsiooni ja tõkestamise teooriat ja praktikat.

LÄHILIIKUMISPAIGAD – liikumis- ja spordipaigad, mis asuvad elamurajoonide lähiümbruses (kuni 15 minuti kaugusel elukohast) inimese igapäevases tegevuskeskkonnas ning mida kasutavad peamiselt selle piirkonna elanikud igapäevaseks liikumiseks ja sportimiseks. Lähiliikumispaidad koosnevad nii lastele ja noortele mõeldud sportimis- ja mängupaikadest kui ka harrastusspordiks mõeldud spordisaalidest ja -väljakutest ning liikumis- ja sportimisaladest.

PAIKKOND – inimeste võrgustik, keda ühendab kas elukoht, töökoht, etnilisus või mingi muu kokkukuuluvustegur.

PAIKKONDLIK ARENG – inimeste aktiveerimine, julgustamine ja stimuleerimine oma tervisevajaduste väljendamiseks ja nende toetamiseks kollektiivsetes tegevustes pädevuse tõstmise ja oskusteabe jagamise kaudu eesmärgiga arendada paikkonna tegevuspotentsiaali tervise edendamiseks.

RAHVASTIKU Tervis – terminiga väljendatakse püüdlust parendada kogu rahvastiku või selle rühmade tervist ja vähendada ebavõrdsust nende tervises.

RAHVATERVIS – tervise edendamise, haiguste ennetamise ja eluea pikendamise teadus ja tegevus; kogu rahvastiku tervise edendamise, eluea pikendamise ja elukvaliteedi parandamise sotsiaalne ja poliitiline kontseptsioon, mis toimib tervisedenduse, haiguste ennetamise ja teiste tervise sekkumisvormide kaudu.

RISKITEGUR – sotsiaalne, käitumuslik, majanduslik, keskkondlik või bioloogiline tegur, mis põhjustab või soodustab tervises seisundi halvenemist, tervises seisundile soodsalt mõjuvate tegurite toime vähenemist või haigustele vastuvõtlikkuse suurenemist.

RISKIKÄITUMINE – eriline käitumisvorm, millega võib kaasneda suurem vastuvõtlikkus ühele või enamale haigusele või üldisele tervises seisundi halvenemisele.

SOTSIAALNE SIDUSUS – sotsiaalse sidususe all mõistetakse ebavõrdsuse määra ning sotsiaalsete suhete ja sidemete tugevust. Sotsiaalse sidususe suurendamise vahendid on kahetised – ühiskondliku kihistumise, ebavõrdsuse ja tõrjutuse vähendamine ning sotsiaalsete suhete, sidemete ja suhtlemise tugevdamine.

SOTSIAALNE KAASATUS – sotsiaalne kaasatus on olemuslikult sotsiaalse tõrjutuse vastand ning on defineeritav kui kõikide inimeste võimalus osaleda täisväärtuslikult ühiskondlikus elus, pääseda ligi temale olulistele ressursidele ning teenustele, töötada ja olla majanduslikult aktiivne.

Ülalnimetatud ressurside ja teenuste all mõistetakse näiteks võimalust tööd teha ja ligipääsu sotsiaalkindlustusele, haridusele, tervishoiuteenustele, kultuurile ja vaba ajaveetmise võimalustele ning infotehnoloogiale.

SOTSIAALSED VÕRGUSTIKUD – sotsiaalsed suhted ja sidemed üksikisikute vahel, mis võivad pakkuda juurdepääsu tervise sotsiaalsele toetusele või mobiliseerida seda.

TERVENA ELATUD ELUIGA e EELDATAVALT TERVENA ELATUD ELUIGA – rahvastiku tervise kvaliteedi näitaja, mille arvutamisel on lisaks rahvastiku suremusele arvesse võetud ka rahvastikus esinevate haiguste elukvaliteeti langetav mõju. Näitaja väärtus on võrdne eluaastatega, mida rahvastiku keskmine liige eeldatavalt elab maksimaalse võimaliku tervisega. Näide: 2006. aastal oli meeste eeldatav eluiga Eestis sünnimomendil 67 aastat. Osa sellest ajast veedetakse haigena ning kui konkreetne haigus langetab elukvaliteeti inimese parima kujuteldava (ideaalse), tervisepiiranguteta tasemega võrreldes 50% võrra, siis langeb haiguse pooleaastatase kestuse korral inimese eeldatavalt tervena elatud eluiga veerandaasta võrra ($0,5$ parimast tervisest $\times 0,5$ aastat = $0,25$ parima võimaliku tervise aastat). Seega, kui 2006. aastal oleks meeste eeldatavalt tervena elatud eluiga näiteks 50 aastat, siis jääks neil elu jooksul keskmiselt kasutamata 17 aastat, sest selle aja veedavad nad haigetena.

TERVIS – 1948. a defineeris WHO tervist kui täielikku füüsilise, sotsiaalse ja vaimse heaolu seisundit ning mitte ainult kui haiguste ja puuete puudumist; tervis ei ole elamise eesmärk, vaid igapäevase elu vahend; positiivne mõiste, mis toonitab sotsiaalseid ja individuaalseid ressursse ning füüsilisi võimeid.

TERVISEDENDUS – WHO defineerib tervisedendust kui protsessi, mis võimaldab inimestel muuta tervist määravaid tegureid juhitavaks ning selle kaudu tugevdada tervist (termini sisu määratleti esimesel rahvusvahelisel tervisedenduse konverentsil 1986. aasta dokumendis, mis on tuntud Ottawa harta nime all); tervisedenduse tõlgendamisel tuleb eristada tervisedendust kui oodatavat tulemust (läh- ja kaugesmärgid) ja kui strateegiat (protsessid ja tegevused).

TERVISE MÕJURID – rida isiklikke, sotsiaalseid, majandus- ja keskkonnategureid, mis määravad üksikisikute või rahvastiku tervises seisundi.

TERVISEKAITSE – haiguste ennetamise juurde kuuluv tervisteenistus, milles kehtivad kohustuslikud normid ja eeskirjad; tervisekaitse käsitleb vahendeid ja abinõusid rahvastiku tervise halvenemise vältimiseks ning selle eesmärgiks on tagada tervisele ohutu füüsiline, keemiline ja bioloogiline keskkond.

TERVISEKASVATUS – sisaldab teadlikult loodud õppimisvõimalusi, kaasates mõningaid kommunikatsioonivorme terviseharituse parandamiseks, mis sisaldavad teadmiste täiendamist ning üksikisiku ja ühiskonna tervisele kaasa aitavate eluks vajalike oskuste arendamist.

TERVISEKÄITUMINE – igasugune üksikisiku poolt ettevõetud tegevus, hoolimata hetkelisest või eelnevast tervises seisundist, tervise edendamiseks, kaitsmiseks või säilitamiseks; olenemata sellest, kas selline käitumine on lõppkokkuvõttes objektiivselt efektiivne või mitte.

TERVISLIK TOITUMISVIIS – toitumisviis, millel on teatavad kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed omadused, nagu energiasisalduse vastavus individuaalsetele vajadustele ja alati vastavus toitumispõhimõtetele.

VÕRGUSTIK – üksikisikute, organisatsioonide ja asutuste pühendumisel ning usaldusel põhinev grupp, mis on organiseerunud mittehierarhilisel alusel tegelemaks üldiste probleemide või muredega, mida seiratakse aktiivselt ja süstemaatiliselt (Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020).

KOV – kohalik omavalitsus

MK – maakond

MTÜ – mittetulundusühing

VIROL – Virumaa Omavalitsuste Liit

VV – vallavalitsus

6 Kasutatud kirjandus ja muud allikad

Eesti Rahvastiku Tervise Arengukava infovoldik <http://www.sm.ee/tegevus/tervis.html> (06.01.2010)

Indikaatorite nimekiri <http://www.terviseinfo.ee/web/?id=2736> (06.01.2010)

Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamine
<http://www.terviseinfo.ee/web/?id=2736> (06.01.2010)

Lääne-Viru maakonna aastaraamat 2002, L-Viru Maavalitsus 2003

Lääne-Viru maakonna aastaraamat 2004, L-Viru Maavalitsus 2005

Lääne-Viru maakonna aastaraamat 2006, L-Viru Maavalitsus 2007

Lääne-Viru maakonna aastaraamat 2008, L-Viru Maavalitsus 2009

Majandustegevuse register <http://mtr.mkm.ee/default.aspx?s=otsi> (29.01.2010)

Maksu- ja Tolliamet

Rahvastiku Tervise Arengukava 2009–2020 <http://www.sm.ee/tegevus/tervis.html> (06.01.2010)

Ravikindlustusega hõlmamata isikutele arstiabi kättesaadavusest kohalikes omavalitsustes.
Õiguskansleri büroo uuring 2009 <http://www.oiguskantsler.ee/?menuID=297> (20.01.2010)

Statistikaamet <http://www.stat.ee>

Töötukassa <http://www.tootukassa.ee> (01.02.2010)